

Afgeschermd woondomeinen

Een onderzoek naar de woningkeuze en
woonbeleving van bewoners binnen een
afgeschermd woondomein

Tessa van de Zande

Afgeschermdde woondomeinen

Een onderzoek naar de woningkeuze en
woonbeleving van bewoners binnen een
afgeschermd woondomein

Bachelor thesis Planologie
door Tessa van de Zande
4088840

Bachelor thesis Planologie
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Stefan Dormans

Juli 2011

Samenvatting

In deze bachelor thesis wordt onderzoek gedaan naar de woningkeuze en woonbeleving van bewoners van afgeschermd woondomeinen. Afgeschermd woondomeinen zijn projecten waarbij de collectieve buitenruimte (binnenplaats, tuin, toegangsweg) in eigendom en beheer is van de bewoners. Veel van deze projecten kennen een zekere mate van afscheiding van de buitenruimte door middel van waterpartijen, heggen, hekken en beperkte toegangswegen (Nabielek & Schluchter, 2009, p. 320). Zowel het private beheer als de afscheiding roept veel discussie op in Nederland. Volgens critici zorgt de afscheiding er voor dat de toegankelijkheid van bepaalde plekken in het geding komt en dat het publieke domein in gevaar komt doordat er zo minder contact is tussen bevolkingsgroepen (Hamers & Tennekes, 2008, p. 18). In de discussie wordt vaak de vraag gesteld of gated communities in Nederland in opkomst zijn en of deze ontwikkeling wenselijk is.

In de literatuur worden verschillende ontwikkelingen genoemd die de populariteit van afgeschermd woondomeinen verklaren. Het onderzoek naar deze achterliggende maatschappelijke ontwikkelingen is gebaseerd op internationaal literatuuronderzoek. De politiek bestuurlijke ontwikkelingen die genoemd worden zijn decentralisering en liberalisering van het ruimtelijk beleid, demografische spreiding en de terugtrekkende overheid. De sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen die genoemd worden zijn differentiatie naar identiteit en leefstijl, onzekerheid en behoefte aan geborgenheid, polarisatie, (on)veiligheid en angst en tot slot (on)tevredenheid met de woonomgeving.

In Nederland is nog weinig empirisch onderzoek gedaan naar de motivatie van bewoners om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen en daarnaast is weinig bekend over de beleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Het doel van dit onderzoek is dan ook inzicht verkrijgen in hoeverre de sociaal- maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn geweest op de woningkeuze van bewoners van afgeschermd woondomeinen en in hoeverre sociaal- maatschappelijke ontwikkelingen bepalend zijn voor hun woonbeleving. Om tot een beantwoording van de doelstelling te komen is de volgende vraagstelling opgesteld: *Waarom hebben bewoners voor afgeschermd wonen gekozen en hoe ervaren zij het wonen binnen een afgeschermd woondomein?*

Om de vraagstelling te beantwoorden is een case study uitgevoerd waarbij twee afgeschermd woondomeinen bestudeerd zijn. Voor dit onderzoek zijn de projecten Haverleij in Den Bosch en De Grote Hof in Pijnacker-Nootdorp gebruikt. Er is voor deze twee projecten gekozen omdat de fysieke afscherming van de ruimte een typerende eigenschap is en hierdoor een besloten buitenruimte is ontstaan. Doordat de projecten niet onderling met elkaar vergeleken worden is gezocht naar projecten die in ruimtelijk opzicht op elkaar lijken zodat de uitkomsten van het onderzoek, naar verwachting, niet zullen afwijken door de bouwvorm. Beide projecten zijn grootschalig maar binnen de projecten zijn diverse kleinschalige wijken gecreëerd. Daarnaast zijn de huizen van beide projecten naar een binnenterrein, een binnenhof, gericht waardoor een besloten bouwvorm is ontstaan.

Door het afnemen van interviews is het mogelijk inzicht te verkrijgen over wat de bewoners weten, denken en voelen. Er zijn in totaal 13 interviews afgenomen bij personen tussen de 30 en 68 jaar. Tussen de respondenten bevinden zich gezinnen met kinderen, tweeverdieners en gepensioneerden.

Uit de motivatie van de bewoners blijkt dat niemand bewust heeft gekozen voor afscherming. Veel respondenten hebben voor deze woonvorm gekozen uit praktische

overwegingen: speelruimte voor kinderen, geen onderhoud aan de tuin, een ruimtelijke en rustige omgeving en de kleinschaligheid. Voor de bewoners voor wie emotionele beleving meer heeft meegespeeld gaat het voornamelijk om de architectuur, stijl en identiteit van het complex. Het feit dat het een uniek, bijzonder en speels project is, is hierbij belangrijk. Daarnaast is de bouwvorm voor velen doorslaggevend geweest: de kleinschaligheid, het wonen aan een plein en een autovrij binnenhof.

De bewoners hebben niet het gevoel te wonen in een afgeschermd woondomein, ze zien het meer als een klein dorp. Ze ervaren het als knus, gemoedelijk, veilig, idyllisch, kindvriendelijk, comfortabel, ruimtelijk en gezellig. De bewoners ervaren het dorpsgevoel door de kleinschaligheid en het gemeenschappelijke binnenterrein.

Het lijkt er dus op dat de bewoners niet hebben gekozen voor afscherming, maar voor kleinschaligheid, een verkeersvrije omgeving, veel open groene ruimte en de architectuur. De afscherming zorgt er misschien voor dat een aantal van deze aspecten verwezenlijkt worden (bv. verkeersvrijheid), maar hierbij kan tevens de vraag gesteld worden of dit alleen door afscherming gerealiseerd kan worden. Het is wellicht mogelijk om woonmilieus te creëren die aansluiten op deze veelzijdige vraag, maar zich niet kenmerken door privatisering en afscherming van de buitenruimte.

Niet alle sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen komen terug in de motivatie en beleving van de bewoners. De ontwikkeling 'differentiatie naar identiteit en leefstijl' wordt teruggevonden in de motivatie en beleving. Veel bewoners hebben gekozen voor de architectuur, identiteit, uitstraling, unieke woonvorm en het bijzondere van het project. Daarnaast hebben veel gezinnen voor deze woonvorm gekozen vanwege de kinderen: veel ruimte om te spelen, veiligheid en veel andere kinderen om mee te spelen. Dit kan gezien worden als gelijkgezinden willen ontmoeten.

De ontwikkeling 'onzekerheid en behoefte aan geborgenheid' is bij geen van de bewoners terug te vinden in motivatie voor deze woonvorm. De bewoners beleven echter wel een vorm van geborgenheid. De bewoners beschrijven de sfeer in de woonwijk namelijk als goed, gemoedelijk, sociaal, plezierig, saamhorig, veilig en warm. Het wonen in de wijken wordt vaak als dorps beschreven. Iedereen kent elkaar in de buurt en door de kleinschaligheid is het wonen overzichtelijk. Dit kan vertaald worden als gevoel van veiligheid en rust, ofwel geborgenheid.

De ontwikkeling 'polarisatie' is niet terug te vinden in de motivatie voor deze woonvorm. Geen van de respondenten heeft uitgesproken deze woonvorm te hebben gekozen vanwege de verwachte sociale klasse, etnische samenstelling of gelijkgezindheid. De bewoners geven echter wel aan dat er in de wijk een bepaalde bevolkingsklasse woont. De woningen vallen in hogere prijsklasse en verondersteld kan worden dat dit een bepaalde bevolkingsklasse aantrekt. Bijna alle bewoners zijn hoger opgeleid, hebben een goede baan en verondersteld kan worden dat zij hierdoor in een hogere inkomensklasse vallen.

De ontwikkeling (on)tevredenheid met de woonomgeving is terug te vinden in zowel de motivatie als in de beleving. Voor veel respondenten is het een praktische overweging geweest: speelruimte voor de kinderen, bereikbaarheid, aantal m² en de groene omgeving (fysieke kwaliteit). Daarnaast hebben een aantal bewoners bewust gekozen voor sociale contacten in de buurt voor de kinderen als ook voor henzelf (sociale kwaliteit).

Voorwoord

Voor u ligt een onderzoek naar de woningkeus en woonbeleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van het schakelprogramma Planologie aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. In september heb ik de overstap van het HBO naar het WO gemaakt en hierdoor heb ik behoorlijk moeten omschakelen. Het schrijven van een bachelor thesis op HBO niveau is namelijk niet te vergelijken met het schrijven van een bachelor thesis op universitair niveau. Mijn begeleider, Stefan Dormans, heeft me goed begeleid in dit proces en heeft me geholpen (beter) wetenschappelijk te schrijven. Hij is erg kritisch geweest waardoor ik veel geleerd heb de afgelopen paar maanden. Ik wil hem hiervoor dan ook bedanken.

Het afnemen en verwerken van 13 interviews is tijdrovend geweest maar enorm leuk en leerzaam. Door het afnemen van interviews op locatie krijg je een goede indruk van de afgeschermden woondomeinen, je proeft de sfeer en daardoor krijg je er meer gevoel bij. Ik wil alle 13 respondenten dan ook bedanken voor hun tijd, moeite en gastvrijheid. Zonder hun inzet was mijn onderzoek niet geslaagd. Tot slot wil ik Juliette Hielckert bedanken die mij heeft geholpen met de structuur als ik door de bomen het bos niet meer zag en voor de feedback op het concept van deze bachelor thesis.

Tessa van de Zande
Nijmegen, juli 2011

Inhoudsopgave

Samenvatting	III
Voorwoord	V
Inhoudsopgave	VI
1. Inleiding	1
1.1 Projectkader	1
1.2 Doelstelling	2
1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	3
1.4 Onderzoeksmodel	4
1.5 Vraagstelling	4
1.6 Leeswijzer	5
2. Theoretisch kader	6
2.1 Gated communities	6
2.2 Nederlandse debat afgeschermdde woondomeinen	7
2.3 Afgeschermdde woondomeinen in Nederland	8
2.4 Maatschappelijke ontwikkelingen	10
2.4.1 Politiek-bestuurlijke ontwikkelingen	10
2.4.2 Sociale ontwikkelingen	11
2.5 Woonkwaliteit	13
2.5.1 Woonkwaliteit	13
2.5.2 Fysieke woonkwaliteit	14
2.5.3 Sociale woonkwaliteit	15
3. Methodologie	16
3.1 Onderzoeksstrategie	16
3.2 Case selectie	17
4. Case studies	18
4.1 Haverleij	18
4.1.1 De kastelen	18
4.2 De Grote Hof Pijnacker-Nootdorp	22
5. Woningkeuze en woonbeleving	24
5.1 Onderzoekspopulatie	24
5.2 Maatschappelijke ontwikkelingen	24
5.2.1 Differentiatie naar identiteit en leefstijl	24
5.2.2 Onzekerheid en behoefte aan geborgenheid	26
5.2.3 Polarisatie	27
5.2.4 (On)tevredenheid met de woonomgeving	28
6. Conclusie en kritische reflectie	32
6.1 Conclusie	32
6.2 Kritische reflectie	33
Literatuurlijst	35
Bijlage 1: Topiclijst interviews	38

1. Inleiding

1.1 Projectkader

In Nederland worden de laatste jaren steeds meer projecten ontwikkeld waarbij de collectieve buitenruimte (binnenplaats, tuin, toegangsweg) in eigendom en beheer is van de bewoners. Veel van deze projecten kennen een zekere mate van afscheiding van de buitenruimte door middel van waterpartijen, heggen, hekken en beperkte toegangswegen (Nabielek & Schluchter, 2009, p. 320). Deze projecten worden in de literatuur vaak aangeduid als afgeschermdde woondomeinen of 'gated communities'. In Nederland wordt veel geschreven over deze ontwikkeling (Aalbers, 2005; Donkers, 2005; Hamers e.a., 2007; Hamers & Tennekes, 2008; Lohof & Reijndorp, 2006 en Nabielek & Schluchter, 2009). Er wordt dan voornamelijk gesproken over de wenselijkheid van deze ontwikkeling en of gated communities zoals we die in het buitenland kennen, ook in Nederland in opkomst zijn (zie bv. Aalbers, 2005; Donkers, 2005; Hulsman, 2006 en Van Lieshout, 2006). Nederlandse afgeschermdde woondomeinen worden volgens Hamers, Nabielek, Schluchter & Middelkoop (2007) vaak vergeleken met de gated communities in het buitenland.

Het stereotiepe beeld van een gated community in de Verenigde Staten is volgens Aalbers (2005, p. 36) nog steeds de wijk met blanke, rijke en oude Amerikanen die zich hebben teruggetrokken achter een goed bewaakt hek. De wijken in de Verenigde Staten zijn vaak groot opgezet en kunnen ook voorzieningen (zwembad, fitness, speelvelden, winkels) bevatten (Aalbers, 2005, p. 38). De voorzieningen binnen deze woonwijken zijn alleen toegankelijk voor de bewoners (Hamers e.a., 2007, p. 96). Veel wijken zijn omheind en hebben afsluitbare poorten, maar dat hoeft niet zo te zijn (Hamers e.a., 2007, p. 45). De ruimte binnen deze woonwijken is in privaat beheer van de bewoners (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 34).

De afgeschermdde woondomeinen in Nederland lijken wat ruimtelijke kenmerken betreft in weinig opzichten op de hierboven geschetste buitenlandse wijken (Hamers e.a., 2007, p. 96). De afgeschermdde woondomeinen in Nederland zijn veel kleinschaliger en bevatten geen besloten voorzieningen (Hamers e.a., 2007, p. 96). Daarnaast kenmerken de afgeschermdde woondomeinen in Nederland zich niet door een scherpe begrenzing, maar door zachte begrenzing in de vorm van niveauverschillen, waterpartijen, parken en bosschages (Hamers e.a., 2007, p. 100). De defensieve architectuur (door bv. besloten bouwvorm, beperkte toegangswegen en niveauverschillen) maakt harde begrenzing ook minder noodzakelijk (Nabielek & Schluchter, 2009, p. 320). Door deze defensieve architectuur is het voor mensen die er niets te zoeken hebben minder aantrekkelijk om er naar toe te gaan.

Projecten die in Nederland als afgeschermdde woondomeinen gezien worden hebben een fysieke afscherming van de ruimte, waardoor er een besloten buitenruimte ontstaat waarin sprake is van een collectief domein (Hamers e.a., 2007, p. 11). Hierbij heeft niet de gemeente, maar hebben de bewoners de buitenruimte in eigendom en beheer. Zowel het private beheer als de afscheiding roept veel discussie op in Nederland. Volgens critici zorgt

de afscheiding er voor dat de toegankelijkheid van bepaalde plekken in het geding komt (Hamers & Tennekes, 2008, p. 18). Daarnaast zijn critici bang dat het publieke domein in gevaar komt doordat er zo minder contact is tussen bevolkingsgroepen (Hamers & Tennekes, 2008, p. 18).

Hamers e.a. (2007) hebben naar aanleiding van het wetenschappelijke debat over afgeschermd woondomeinen onderzoek verricht om inzicht te verschaffen in de feitelijke situatie in Nederland. Op basis hiervan willen zij bezien of de actuele ontwikkelingen in Nederland aanleiding geven voor aanpassingen in het ruimtelijk en volkshuisvestingsbeleid (Hamers e.a., 2007, p. 11). Het onderzoek naar achterliggende maatschappelijke ontwikkelingen die de populariteit voor afgeschermd wonen mogelijk verklaren is gebaseerd op internationaal literatuuronderzoek (Hamers e.a., 2007, p. 105). Hamers e.a. (2007, p. 105) geven aan dat er voor Nederland vijf relevante thema's en ontwikkelingen zijn: onzekerheid en behoefte aan geborgenheid, polarisatie, (on)tevredenheid met de woonomgeving, (on)veiligheid en angst en tot slot decentralisering en liberalisering in het ruimtelijk beleid en differentiatie naar identiteit en leefstijl.

Naast het onderzoek van Hamers e.a. (2007) zijn er verschillende andere onderzoeken verricht naar afgeschermd woondomeinen. Lohof en Reijndorp (2006) hebben bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de aard en omvang van privaat beheerde woondomeinen en Hamers en Tennekes (2008) hebben drie perspectieven op het publieke domein uiteengezet. Het lijkt erop dat de onderzoeken die verricht zijn naar afgeschermd woondomeinen voornamelijk betrekking hebben op uiterlijke kenmerken (Hamers e.a., 2007; Lohof & Reijndorp, 2006 en Nabielek & Schluchter, 2009) en de invloed van privatisering op de openbare ruimte (Lohof & Reijndorp, 2006; Hamers & Tennekes, 2008). De onderzoeken die zijn verricht naar de ontwikkelingen die de populariteit van het afgeschermd wonen mogelijk verklaren zijn daarnaast volgens mij voornamelijk gebaseerd op literatuuronderzoek. In de zoektocht naar onderzoeken over afgeschermd woondomeinen is weinig informatie gevonden over de daadwerkelijke motivatie van bewoners om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen en hoe zij het wonen hierbinnen ervaren.

1.2 Doelstelling

Uit het projectkader kan worden afgeleid dat er nog weinig empirisch onderzoek is gedaan naar de motivatie en beleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Door in de praktijk te onderzoeken waarom bewoners hebben gekozen voor afgeschermd wonen, kan inzicht verkregen worden in hoeverre de ontwikkelingen zoals die in de literatuur worden beschreven (zie hoofdstuk 2) daadwerkelijk hebben meegespeeld bij de keus. Daarnaast kan door te onderzoeken hoe bewoners het leven binnen een afgeschermd woondomein ervaren, inzicht verkregen worden in hoeverre maatschappelijke ontwikkelingen hierin terugkomen. Tot slot kan een eventuele discrepantie tussen de keus en beleving inzichtelijk gemaakt worden. Hiermee wordt bedoeld dat bewoners bijvoorbeeld niet vanwege de veiligheid voor een afgeschermd woondomein hebben gekozen, maar dit wel ervaren. Andersom is het uiteraard ook mogelijk dat bewoners wel hebben gezocht naar

veiligheid, maar dit niet beleven. Dit onderzoek richt zich dan ook op de motivatie en beleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Het doel van het onderzoek:

Inzicht verkrijgen in hoeverre maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn geweest op de woningkeuze van bewoners van afgeschermd woondomeinen en in hoeverre maatschappelijke ontwikkelingen bepalend zijn voor hun woonbeleving.

Door het beperkte tijdsbestek van de bachelor thesis kunnen niet alle woondomeinen in Nederland onderzocht worden en kan de beleving over het wonen binnen een afgeschermd woondomein niet op alle vlakken onderzocht worden. Daarom worden twee recente projecten (Haverleij in Den Bosch en De Grote Hof in Pijnacker-Nootdorp) onderzocht en ligt de focus op de woonkwaliteit.

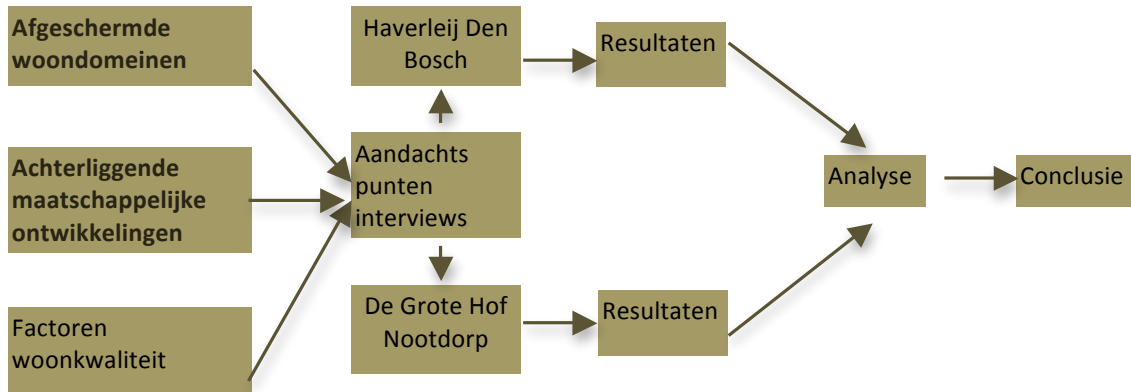
Omdat alleen de beleving van de woonkwaliteit onderzocht wordt, kunnen alleen de sociale ontwikkelingen geanalyseerd worden. Politiek-bestuurlijke ontwikkelingen komen naar verwachting niet terug in de beleving van bewoners (zie hiervoor hoofdstuk 2.4).

1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

De ontwikkeling van besloten domeinen kan verklaard worden als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen: toenemende inkomensverschillen, toenemende individualisering, differentiatie van leefstijlen en de hang naar keuzevrijheid en kwaliteit. Daarnaast zouden ze voorzien in de toenemende behoefte aan een woondomein met een duidelijk herkenbaar karakter (zie hoofdstuk 2.4). Aan de andere kant kan de ontwikkeling ook gezien worden als onwenselijk. De afscherming maakt het voor de ruimtelijke ordening en volkshuisvesting moeilijk om verschillende sociale klassen en inkomens te laten samenleven (Hamers e.a., 2007, p. 10).

Door in de praktijk te onderzoeken waarom bewoners voor afgeschermd wonen hebben gekozen en hoe zij dit ervaren wordt getracht meer inzicht te verkrijgen in de herkomst van de populariteit van afgeschermd woondomeinen. Daarnaast wordt getracht een bijdrage te leveren aan het debat over de wenselijkheid van dit fenomeen door verduidelijking te geven over de herkomst van de keus voor afgeschermd wonen. Door meer licht te werpen op de motivatie en beleving van de bewoners biedt dit onderzoek wellicht een andere kijk op afgeschermd woondomeinen en hiermee kan mogelijk een deel van de angst weggenomen worden (de angst dat bepaalde groepen mensen zich willen afscheiden van de rest van de samenleving en dat de kwaliteit en de toegankelijkheid van bepaalde plekken in het geding komt). Zodoende kan dit onderzoek als aanvulling dienen op bestaande wetenschappelijke kennis over afgeschermd woondomeinen.

1.4 Onderzoeksmodel

Figuur 1: Onderzoeksmodel

Na bestudering van de wetenschappelijke literatuur over afgeschermd woondomeinen in Nederland, maatschappelijke ontwikkelingen en de woonkwaliteit zijn aandachtspunten gevonden voor de interviews. Hierbij zijn factoren opgesteld die gebruikt zijn bij de analyse van de cases. De uitkomsten van de interviews zijn vervolgens geanalyseerd en deze analyse leidt tot een conclusie.

1.5 Vraagstelling

Om tot een beantwoording van de doelstelling te komen is de volgende vraagstelling opgesteld:

Waarom hebben bewoners voor afgeschermd wonen gekozen en hoe ervaren zij het wonen binnen een afgeschermd woondomein?

Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn verschillende deelvragen opgesteld:

1. *Welk debat is er in Nederland gaande over afgeschermd woondomeinen?*

Door het Nederlandse debat weer te geven wordt duidelijk welke standpunten er worden ingenomen.

2. *Waar komt het begrip 'gated communities' vandaan?*

Door te achterhalen waar het begrip 'gated communities' vandaan komt, kan het debat in perspectief geplaatst worden. Hiermee wordt duidelijk welke gated communities bedoeld worden en waarmee de Nederlandse afgeschermd woondomeinen dus vaak vergeleken worden.

3. *Hoe zijn afgeschermd woondomeinen in Nederland vormgegeven?*

Door inzichtelijk te maken hoe de afgeschermd woondomeinen in Nederland zijn vormgegeven wordt de verscheidenheid en de diverse vormen van afscheiding van de domeinen duidelijk.

4. *Wat zijn de kenmerken van de gekozen projecten?*

Door inzichtelijk te maken hoe de afgeschermd woondomeinen eruit zien die voor dit onderzoek gebruikt zijn, kan een duidelijk beeld gevormd worden van de woondomeinen.

5. *Welke maatschappelijke ontwikkelingen liggen ten grondslag aan de populariteit van het afgeschermd wonen?*

Door inzichtelijk te maken welke ontwikkelingen ten grondslag liggen aan de populariteit van afgeschermd woondomeinen kan het ontstaan hiervan wellicht beter begrepen worden.

6. *Door welke factoren wordt de woonkwaliteit beïnvloed?*

De focus binnen dit onderzoek ligt op de woonkwaliteit. Het is daarom van belang te inventariseren welke factoren de woonkwaliteit beïnvloeden. De motivatie en ervaring van de bewoners wordt aan de hand van deze inventarisatie in kaart gebracht.

7. *Waarom zijn mensen in de praktijk in een afgeschermd woondomein gaan wonen?*

Met deze vraag wordt inzichtelijk gemaakt waarom mensen voor afgeschermd wonen hebben gekozen. De inventarisatie van de factoren die de woonkwaliteit beïnvloeden wordt hierbij als leidraad gebruikt.

8. *Hoe beoordelen bewoners van een afgeschermd woondomein de sociale en fysieke kwaliteit van de woonomgeving?*

De inventarisatie van de factoren die de woonkwaliteit beïnvloeden wordt in de praktijk toegepast door de sociale en fysieke woonkwaliteit in kaart te brengen.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader omtrent afgeschermd woondomeinen uiteengezet. Hierin wordt toegelicht waar het fenomeen gated communities vandaan komt, welke discussie hierover in Nederland gaande is, hoe het afgeschermd wonen in Nederland is vormgegeven, welke achterliggende maatschappelijke ontwikkelingen ten grondslag liggen aan de populariteit van het afgeschermd wonen en wordt invulling gegeven aan de woonkwaliteit. In hoofdstuk 3 wordt de methodologie van het onderzoek toegelicht. Het hoofdstuk begint met de verklaring van de onderzoeksstrategie en daarna wordt het proces van de case selectie toegelicht. In hoofdstuk 4 worden de projecten toegelicht die gebruikt zijn voor dit onderzoek. Aan de hand van de interviewresultaten vindt in hoofdstuk 5 een analyse plaats. Het onderzoek wordt vervolgens afgesloten met een conclusie en kritische reflectie in hoofdstuk 6.

2. Theoretisch kader

Verspreid over de hele wereld is sprake van een enorme opkomst van gated communities (Hamers e.a., 2007, p. 45). Gated communities zijn in de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Zuid-Amerika voornamelijk ontstaan door grote sociale verschillen (Hamers e.a., 2007, p. 45). In landen als Rusland, China, Polen, Spanje en Portugal zijn gated communities hoofdzakelijk ontstaan door grote sociale, politieke en/of economische veranderingen (Hamers e.a., 2007, p. 45). In de Nederlandse kranten en vakbladen wordt veel geschreven over gated communities. Er zijn vele artikelen te vinden over het al dan niet opkomen van gated communities in Nederland (Algra, 2005; De Ruijter, 2007; Donkers, 2005; Hulsman, 2006 en Van Lieshout, 2006).

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet waar het fenomeen gated communities vandaan komt, welke discussie hierover in Nederland gaande is, hoe het afgeschermd wonen in Nederland is vormgegeven, welke achterliggende maatschappelijke ontwikkelingen ten grondslag liggen aan de populariteit van het afgeschermd wonen en tot slot wordt invulling gegeven aan de woonkwaliteit.

2.1 Gated communities

Omdat men vaak de gated communities uit de Verenigde Staten betreft in het debat wordt in deze paragraaf toegelicht hoe de gated communities in de Verenigde Staten eruitzien en waarom mensen in de Verenigde Staten kiezen voor afgeschermd wonen.

Naar schatting zijn er meer dan 225.000 gated communities in de Verenigde Staten. In deze gated communities wonen meer dan 47 miljoen mensen in ruim 18 miljoen woningen (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 35). Meer dan 17% van de bevolking woont dus in een gated community en dit omvat meer dan 14% van de nationale woningvoorraad (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 35). Van alle nieuwe woningen die momenteel gebouwd worden, wordt meer dan 40% gerealiseerd binnen een gated community (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 35).

Als er gesproken wordt over gated communities wordt vaak verwezen naar de stereotiepe wijken waarin blanke, rijke Amerikanen zich hebben teruggetrokken achter een goed bewaakt hek (Hulsman, 2001). De eerste gated communities in de Verenigde Staten waren recreatieoord, seniorenwijken en woonwijken voor de superrijken (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 33). In bepaalde Amerikaanse gated communities wonen nog steeds merendeels rijken (Aalbers, 2005, p. 37). De laatste jaren wonen er echter steeds meer mensen met een middeninkomen (Aalbers, 2005, p. 37). De belangrijkste redenen voor Amerikanen om naar een gated community te verhuizen zijn het beschermen van de waarde van hun huis, ontsnappen aan of verminderen van criminaliteit en burens zoeken die dezelfde normen en waarden delen (Blakely & Snyder, 1997, p. 2). De gated communities in de Verenigde Staten zijn vaak groot opgezet en kunnen ook voorzieningen bevatten (Aalbers, 2005, p. 38). Veel wijken zijn omheind en voorzien van afsluitbare poorten, maar dat hoeft niet zo te zijn (Hamers e.a., 2007, p. 45). De ruimte binnen deze woonwijken is in privaat beheer van de

bewoners. Binnen de gated community zijn vaak collectieve voorzieningen te vinden zoals een zwembad, fitness, speelvelden, klimtoestellen, winkels etc. De bewoners worden verplicht lid van een 'Homeowners Association', dit is te vergelijken met de Vereniging van Eigenaren zoals we die in Nederland kennen. De Homeowners Association beheert de private buitenruimte en de collectieve voorzieningen (Lohof & Reijndorp, 2006, p. 34).

Setha Low heeft empirisch onderzoek gedaan naar gated communities in Amerika. Zij heeft onderzocht waarom mensen in een gated community zijn gaan wonen en hoe zij dit ervaren. Uit dit onderzoek (Low, 2003) blijkt dat veel gehoorde motieven om te verhuizen naar een gated community samenhangen met angst. De bewoners van gated communities zijn bang voor andere culturen dan de eigen, voor de aanblik van armoede, criminaliteit en verkeersdruk. Low geeft aan dat bewoners een woonwijk zoeken waar kinderen veilig kunnen opgroeien, zekerheid hebben en waarbij de gemeenschap bestaat uit soortgenoten (Low, 2003, p. 109). Zij geeft echter ook aan dat het niet bewezen is dat er daadwerkelijk minder criminaliteit is. Low concludeert dat er onbedoelde neveneffecten zijn. De sociale segregatie naar etnische afkomst en inkomen zorgt ervoor dat je homogene gebieden krijgt. Kinderen groeien op in een wijk waar maatschappelijke problemen niet aanwezig zijn (Low, 2003, p. 151). Het lijkt erop dat de angst zoals die door critici wordt uitgesproken door Low bekrachtigd wordt.

2.2 Nederlandse debat afgeschermd woondomeinen

In Nederland is er veel discussie over afgeschermd woondomeinen. In deze discussie wordt vaak de vraag gesteld of gated communities in opkomst zijn in Nederland en of deze ontwikkeling wenselijk is (zie bv. Aalbers, 2005; Donkers, 2005; Hulsman, 2006 en Van Lieshout, 2006). Met deze paragraaf wordt getracht de breedte van de discussie weer te geven.

Veel critici zijn ongerust over de aantasting van de kwaliteit en toegankelijkheid van de buitenruimte en daarnaast is men bang dat het publieke domein in het geding komt, omdat het contact tussen bevolkingsgroepen zou afnemen door de afgeschermd woonvorm. (Hamers & Tennekes, 2008, p. 18). Veel gehoorde termen zijn dat "Afgesloten woonwijken ook hier in opmars zijn", volgens Algra in Trouw (2005) en "De kastelen van Haverleij zijn een eerste stap op weg naar de 'gated communities' die Amerika al lange tijd kent", stelt Hulsman in de NRC (2001). Donkers merkt in Geografie op dat de privaat beheerde woondomeinen in Nederland in opmars zijn (Donkers, 2005, p. 26) en Van Lieshout vraagt zich af of we te maken hebben met Amerikaanse toestanden of met een nieuwe welkome vorm van 'servicewonen' (Van Lieshout, 2006).

Christine de Ruijter laat een heel ander geluid horen. Volgens haar is een collectieve ruimte geen gevaar voor de publieke ruimte maar juist het tegenovergestelde en zorgt het voor een verbreding, verdieping en verrijking van de buitenruimte (De Ruijter, 2007, p. 12). De Ruijter (2007): "Er ontstaan zo gradaties van openbaarheid, gradaties van geborgenheid en herkenbaarheid en intimiteit. De openbare ruimte, de sociale ruimte, de plaats voor uitwisseling, contact en confrontatie, kan hierdoor haar rol alleen maar beter vervullen" (p.

12). De Ruijter (2007, p. 15) geeft echter ook aan dat collectieve binnengebieden niet tot gevolg mogen hebben dat er geen relatie meer is met aangrenzend openbaar gebied.

Needham keurt de ontwikkeling van afgeschermdde woondomeinen niet af (in Donkers, 2007, p. 29). Hij geeft aan dat het niet nieuw is dat gelijkgezinden bij elkaar gaan wonen en zich afzonderen. Dat gebeurde al op landgoederen, in woonhofjes en appartementencomplexen (in Donkers, 2007, p. 29). Needham stelt dat er sprake is van ongewenste segregatie als alleen de doorgaande wegen nog openbaar zijn, als grote groepen mensen met dezelfde kenmerken zich afscheiden van de samenleving en als deze groepen nog weinig contact hebben met de rest van de samenleving omdat ze eigen voorzieningen hebben. Daarnaast geeft hij aan dat de manier van afscheiden ook van belang is. Het 'passief' weren, door bijvoorbeeld niveauverschillen en waterpartijen, vindt hij geen belemmering. Het actief weren, door bijvoorbeeld slagbomen en hekken, vindt hij echter wel een belemmering (Donkers, 2007, p. 29).

Stijnie Lohof vindt dat de afgeschermdde woondomeinen passen binnen de tijdgeest (Lohof & Reijndorp, 2007, p. 3). De overheid geeft meer zeggenschap aan de burger en de burger wil zich kunnen identificeren met de woning en de woonomgeving. Lohof (2007): "Het is niet opmerkelijk dat marktpartijen in dit gat springen en woonmilieus creëren die aansluiten bij een sterk gedifferentieerde vraag naar kwaliteit" (p. 40).

Willen Buunk onderschrijft het standpunt van Stijnie Lohof en verklaart dat hij het uitermate verfrissend vindt dat Lohof pleit voor een andere manier om woningbouw en de inrichting van de ruimte eromheen te organiseren (Willem Buunk, 2007, p. 11):

In een tijdperk waarin de openbare ruimte wordt geplaagd door een verdriedubbeling van het vandalisme en waarin de trits 'vrijheid, gelijkheid en hufterigheid' tot de drie belangrijkste overgebleven Nederlandse waarden lijken te behoren, is het goed om elkaar de nieren te proeven over het normatieve en morele kader van waaruit we de fysieke ruimte willen beheren (Willem Buunk, 2007, p. 11).

Tot slot concluderen Hamers e.a. (2007) in hun onderzoek dat de angst voor het ontstaan van gated communities in Nederland sterk overdreven is. Zij baseren dit op de kleinschaligheid van de domeinen en op het feit dat de domeinen de publieke ruimte niet aantast omdat het toegankelijk is voor iedereen (Hamers e.a., 2007, p. 130).

2.3 Afgeschermdde woondomeinen in Nederland

In deze paragraaf worden de afgeschermdde woondomeinen in Nederland beschreven door de ruimtelijke kenmerken te schetsen. Hamers e.a. (2007) hebben onder andere onderzoek gedaan naar de soorten afgeschermdde woondomeinen in Nederland. In hun onderzoek hebben zij alleen de woondomeinen meegenomen waarvan de fysieke afscherming van de ruimte een typerende eigenschap is, waardoor een besloten buitenruimte ontstaat waarin sprake van een collectief domein is en/of waarin zich collectieve voorzieningen bevinden

(Hamers e.a., 2007, p. 11). Hierbij heeft niet de gemeente de buitenruimte in eigendom en beheer maar hebben de bewoners de buitenruimte in eigendom en beheer.

Hamers e.a. (2007) stellen dat Nederlandse afgeschermdde woondomeinen bepaalde ruimtelijke kenmerken hebben. Deze ruimtelijke kenmerken lijken te verschillen van de buitenlandse projecten (Hamers e.a., 2007, p. 96). Een eerste verschil is de kleinschaligheid van de Nederlandse afgeschermdde woondomeinen (Hamers e.a., 2007, p. 96). De afgeschermdde woondomeinen in Nederland zijn kleiner qua ruimtelijke schaal en opzet. Daarnaast bevatten de afgeschermdde woondomeinen in Nederland vaak alleen woonfuncties en zijn de voorzieningen voor iedereen toegankelijk (Hamers e.a., 2007, p.96). De voorzieningen die in het buitenland binnen de gated community zijn gevestigd, zijn alleen toegankelijk voor de bewoners (Hamers e.a., 2007, p. 96). De openbare ruimte wordt volgens Hamers e.a. (2007, p. 100) in het buitenland door deze beperkte toegang en gebruik van de voorzieningen aangetast. Ten derde kenmerken de afgeschermdde woondomeinen in Nederland zich niet door een scherpe begrenzing. Er is in Nederland in maar weinig gevallen sprake van afscheiding door middel van hekken en/of slagbomen. In de gevallen waarbij wel sprake is van afscheiding door middel van hekken en/of slagbomen heeft de gemeente bedongen dat deze alleen in de avonden afgesloten mogen worden (bv. Lelienhuyze in Den Bosch) (Donkers, 2005, p. 26). De domeinen in Nederland karakteriseren zich door zachte begrenzing in de vorm van niveauverschillen, waterpartijen, parken en bosschages. Tot slot maakt de defensieve architectuur (door bv. gesloten bebouwing, beperkte toegangswegen en niveauverschillen) harde begrenzing ook minder noodzakelijk (Nabielek & Schluchter, 2009, p. 320). Door deze defensieve architectuur is het voor mensen die er niets te zoeken hebben minder aantrekkelijk om er naar toe te gaan. Nabielek en Schluchter (2009): "Er is niet zozeer sprake van beveiliging door afsluiting, maar veeleer van beslotenheid door begrenzing" (p. 320).

Hamers e.a. (2007, p. 38-39) onderscheiden zes typen afgeschermdde woondomeinen in Nederland. Deze zes typen geven de verscheidenheid van de afgeschermdde woondomeinen in Nederland weer en laten de diverse vormen van afscheiding zien.

Zes typen afgeschermdde woondomeinen:

- *Afgeschermdde woonblokken*
Appartementencomplexen met een gemeenschappelijk binnenterrein en soms ook collectieve voorzieningen zoals een parkeergarage.
- *Afgeschermdde woonstraten en woonpleinen*
Kleinschalige woonwijken met woningen die langs een collectieve straat of plein liggen.
- *Afgeschermdde recreatieve woonparken*
Een combinatie van wonen en collectieve recreatiefuncties (golfterreinen, watergebieden en parken).
- *Nieuwe hofjes*
Woningen in hofjes staan gegroepeerd rond een centrale collectieve binnenplaats. De bewoners beschikken over een combinatie van kleine private tuinen en een groot collectief gebied in het midden.

- *Nieuwe kastelen*
Een compacte bebouwing met hogere muren en torens rond een verhoogd centraal plein. Kastelen hebben maar één toegang en zijn meestal omgeven door een gracht.
- *Nieuwe landgoederen*
Ruimtelijke gebieden waarbij de gebouwen en het park in samenhang zijn ontworpen. Vaak is er sprake van een symmetrische ligging van een centraal hoofdgebouw en lagere bijgebouwen.

2.4 Maatschappelijke ontwikkelingen

Zoals in het projectkader naar voren is gekomen benoemen Hamers e.a. (2007) een aantal ontwikkelingen en thema's die de populariteit van afgeschermdde woondomeinen verklaren. Deze ontwikkelingen hebben als basis gediend voor dit onderzoek. De ontwikkelingen worden onderverdeeld in politiek-bestuurlijke en sociale ontwikkelingen.

2.4.1 Politiek-bestuurlijke ontwikkelingen

De politiek-bestuurlijke ontwikkelingen die in deze paragraaf behandeld worden zijn decentralisering en liberalisering van het ruimtelijk beleid, demografische spreiding en de terugtrekkende overheid.

Decentralisering en liberalisering van het ruimtelijk beleid

In de afgelopen twintig jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest op de grondmarkt. Lange tijd bekleedden gemeenten monopolieposities op de grondmarkt. De gemeente had de grond in handen, maakte deze bouwrijp en stelde vast welke projectontwikkelaars op de bouwrijpe grond mocht gaan bouwen (Segeren, Needham & Groen, 2007, p. 13). Begin jaren negentig namen projectontwikkelaars op grote schaal grondposities in omdat er veel geld op te verdienen bleek. De grondmonopolies van de gemeenten zijn hierdoor verdwenen (Segeren e.a., 2007, p. 13). Rond deze periode zijn ook veel bevoegdheden van de overheid gedecentraliseerd naar de gemeenten. Gemeenten hebben meer kennis van zaken en kunnen daardoor beter het aanbod afstemmen op de behoefte van de burger (Sociaal Cultureel Planbureau, 1999, p. 53). Daarnaast worden de financiële betrokkenheid en risico's van de rijksoverheid teruggebracht.

Demografische spreiding

Een tweede belangrijke ontwikkeling is de verandering van de demografische spreiding. Ongeveer een eeuw geleden vormden demografische en sociaaleconomische factoren de leidraad bij de inrichting van de woonomgeving (Smeets, 2006, p. 37). Door de beperkte mobiliteit werd in de woonomgeving gewerkt, gewoond en gerecreëerd. Door deze lokale gebondenheid waren huishoudens genoodzaakt dicht bij de werkplek te wonen (Karsten e.a., 2007, p. 10). De spreiding van de bevolking en het voorzieningenniveau werden dus bepaald door de spreiding van de bedrijvigheid (Karsten e.a., 2007, p. 10).

Terugtrekkende overheid

Een andere belangrijke ontwikkeling is sociaaleconomische polarisatie. Nederland kent een sterke verzorgingsstaat en dit is terug te zien in de grote rol van de overheid en het hoge voorzieningenniveau. Dit hoge voorzieningenniveau zorgt ervoor dat de sociaaleconomische ongelijkheid onderdrukt wordt (Hamers e.a., 2007, p. 109). De verzorgingsstaat is de laatste jaren aan het veranderen en door het nieuwe kabinet zullen de veranderingen nog ingrijpender worden. De burger wordt in toenemende mate aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid en dit zal ook gevolgen hebben voor de woonomgeving. De verschillen tussen rijk en arm zullen groter worden (Hamers, e.a., 2007, p. 110).

2.4.2 Sociale ontwikkelingen

De sociale ontwikkelingen die in deze paragraaf behandeld worden zijn differentiatie naar identiteit en leefstijl, onzekerheid en behoefte aan geborgenheid, polarisatie, (on)veiligheid en angst en tot slot (on)tevredenheid met de woonomgeving. Deze ontwikkelingen kunnen de populariteit van afgeschermd wonen mogelijk verklaren en zullen als basis dienen voor dit onderzoek. Deze ontwikkelingen worden in de volgende paragraaf 'meetbaar' gemaakt, zodat in de praktijk onderzocht kan worden in hoeverre deze ontwikkelingen terugkomen in de motivatie en beleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein (zie paragraaf 2.5).

Differentiatie naar identiteit en leefstijl

Naast de politiek-bestuurlijke ontwikkelingen zijn er ontwikkelingen te zien bij de woonconsument. De woonconsument wil meer keuzevrijheid, kwaliteit, productdifferentiatie en de identiteitsbeleving individueel of in groepen groeit (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 2000, p. 1). In de nota Mensen, Wensen en Wonen van het ministerie van VROM (2000, p. 2) zijn de uitgangspunten meer individuele keuzevrijheid, aandacht voor maatschappelijke waarden en een betrokken overheid bij een beheerste marktwerking. Het ondersteunen van meer zeggenschap en beïnvloeding van de woning en woonomgeving zijn hierbij belangrijk. Projectontwikkelaars spelen slim in op deze veranderende vraag en trachten woonmilieus te ontwikkelen die aansluiten bij de sterk gedifferentieerde vraag. Lohof & Reijndorp (2007) concluderen: "Van een ontwikkeling die vanaf het begin van de twintigste eeuw voornamelijk vanuit de overheid werd gestuurd, zijn we beland in een situatie waarin private partijen vanuit marktdenken vormgeven aan de ruimtelijke ontwikkeling. Het volkshuisvestingsideaal heeft plaats gemaakt voor marktconforme ontwikkelingen" (p. 36). Hamers e.a. (2007) onderschrijven deze ontwikkelingen ook: "Kopers moeten veel meer dan vroeger de mogelijkheid krijgen in hun woonomgeving hun identiteit uit te drukken, zoals ze dat ook op andere terreinen doen. Ze moeten een woondomein kunnen kiezen dat past bij hun leefstijl en waarin ze gelijkgezinden kunnen ontmoeten" (p. 29).

Daarnaast is de bewegingsvrijheid en mobiliteit toegenomen door de kortere werktijden, snellere vervoermiddelen en heeft men meer geld om verplaatsingen te kunnen betalen (Karsten e.a., 2007, p. 11). Door deze toegenomen mobiliteit heeft men meer geografische speelruimte waardoor een grotere vrijheid van vestiging is ontstaan (Sanders, 2006, p. 7).

Door het grotere geografische bereik kan men de woonbehoefte meer vrijheid geven en zal het vestigingspatroon steeds vaker bepaald worden door eigen wensen en woonvoorkeuren (Karsten e.a., 2007, p. 11). Sanders (2006) concludeert: “Meer groeperingen zullen een woon- en leefmilieu zoeken dat bij hun behoeften, aspiraties en leefstijl past” (p. 8).

Onzekerheid en behoefte naar geborgenheid

De individualisering heeft niet alleen tot gevolg dat men kiest voor eigen identiteit in woning en woonomgeving, het leidt ook tot een toenemende onzekerheid. De toenemende welvaart heeft ervoor gezorgd dat er een diverse cultuur is ontstaan met een verscheidenheid aan groepen mensen met eigen opvattingen en gewoonten (VROM, 2000, p. 29). Deze verscheidenheid heeft tot zelfontplooiing en emancipatie geleid. Eigen voorkeuren krijgen meer de ruimte doordat de druk van de omgeving vermindert (VROM, 2000, p. 29). Door de individualisering neemt volgzzaamheid en traditie af waardoor men telkens opnieuw keuzes moet maken en dat gaat ten koste van zekerheid en continuïteit (Hamers e.a., 2007, p. 107). Van Dam e.a. (2005, p. 22) geven aan dat gevoelens van onzekerheid de belangrijkste reden zijn dat mensen zich aansluiten bij gemeenschappen. Individuen kunnen zo hun identiteit aansluiten bij een bredere en omvangrijkere identiteit.

Polarisatie

Door de terugtrekkende overheid kunnen de verschillen tussen rijk en arm groter worden. Dit beïnvloedt niet alleen de ‘zwakkeren’ in de samenleving, maar ook de hoger opgeleiden met een hoger inkomen en een koopwoning (Hamers e.a., 2007, p. 110). Deze laatste groep heeft de mogelijkheid en de vrijheid om de eigen woonwens te realiseren: het kiezen van een eigen levensstijl die ook in het wonen zijn uitdrukking vindt (Sanders, 2006, p. 6). Deze ontwikkelingen maken het voor de ruimtelijke ordening en volkshuisvesting moeilijk om verschillende sociale klassen en inkomens te laten samenleven.

(On)veiligheid en angst

In het buitenland is angst een belangrijk motief om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen. Uit onderzoek van Hamers e.a. (2007) en Lohof en Reijndorp (2006) blijkt dat dit motief niet terug te vinden is in Nederland. Hamers e.a. (2007, p. 19) geven aan dat het ontbreken van hekken en poorten in de meeste afgeschermd woondomeinen in Nederland hiermee in overeenstemming is. Daarnaast lijkt het belang van onveiligheid als verhuismotief de laatste jaren af te nemen (VROM, WWI en CBS, 2009, p. 35). Lohof & Reijndorp (2006, p. 186) geven aan dat uit hun onderzoek blijkt dat veiligheid niet de voornaamste motivatie is om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen.

(On)tevredenheid met de woonomgeving

Een van de mogelijke redenen voor mensen om te verhuizen naar een afgeschermd woondomein is de kwaliteit van wonen. Over de relatie hiertussen is echter nog niet veel bekend (Hamers e.a., 2007, p. 113). De woonkwaliteit wordt volgens het Sociaal Cultureel Planbureau beïnvloed door fysieke, sociale en veiligheidsaspecten (SCP, 2002, p. 27). In de volgende paragraaf worden deze factoren nader toegelicht.

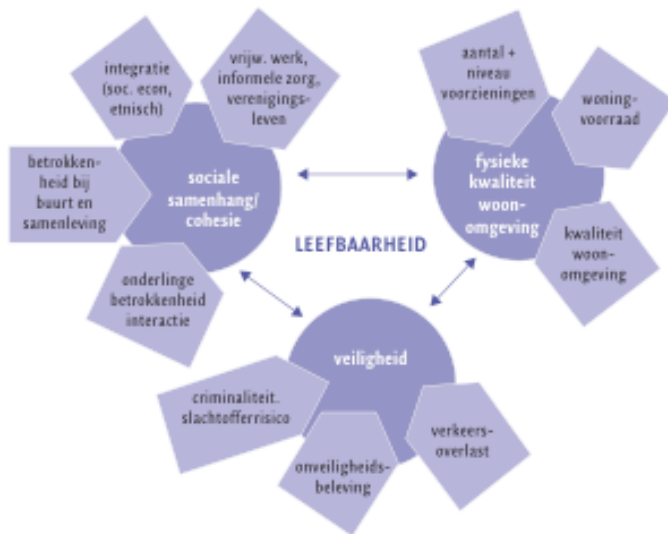
2.5 Woonkwaliteit

In dit onderzoek wordt de motivatie en beleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein in kaart gebracht. De focus voor dit onderzoek ligt op de woonkwaliteit. Door de woonkwaliteit in kaart te brengen is het mogelijk te analyseren in hoeverre de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen terugkomen in de motivatie en beleving. Deze ontwikkelingen hebben namelijk vooral betrekking op factoren die van invloed zijn op de woonkwaliteit (zie subparagraaf 2.5.1). Daarnaast is er, zoals eerder al naar voren is gekomen, nog weinig bekend over de relatie tussen de ervaren woonkwaliteit en de keuze voor afgeschermd wonen.

In deze paragraaf worden de factoren beschreven die van invloed kunnen zijn op de woonkwaliteit en die iets zeggen over de beleving en motivatie.

2.5.1 Woonkwaliteit

Het Sociaal Cultureel Planbureau geeft aan dat er drie aspecten zijn die de woonkwaliteit (leefbaarheid) beïnvloeden: sociale cohesie (sociale kwaliteit), fysieke kwaliteit en veiligheid (zie figuur 2) (SCP, 2002, p. 27).

Figuur 2: de verschillende elementen van leefbaarheid (Bron SCP, 2002, p. 27)

In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar de sociale kwaliteit en de fysieke kwaliteit van de woonomgeving. De factor veiligheid wordt in dit onderzoek niet meegenomen. Hamers e.a. (2007) en Lohof en Reijndorp (2006) geven aan dat veiligheid geen rol heeft gespeeld bij de keuze voor afgeschermd wonen. Daarnaast lijkt het belang van onveiligheid als verhuismotief de laatste jaren af te nemen (VROM, WWI en CBS, 2009, p. 35).

De aspecten van sociale en fysieke kwaliteit die in deze studie onderzocht worden, wijken ook af van de onderdelen die het SCP noemt. Aan de hand van verschillende onderzoeken naar sociale cohesie, leefbaarheid, woonkwaliteit en woonvoorkeuren (Blijie e.a. 2009; De Groot e.a. 2008; Horst 2002; Karsten e.a. 2007; SCP 2002, 2005, 2008, 2009; VROM 2006,

2009), is een lijst opgesteld van factoren die mee kunnen spelen bij de sociale en fysieke woonkwaliteit. De lijst van het SCP is uitgebreid met aspecten die ook iets zeggen over differentiatie en identiteit naar leefstijl (bv. architectuur en stijl), onzekerheid en behoefte aan geborgenheid (sociale contacten) en polarisatie (socialen klassen en inkomens). Op deze manier is getracht een integraal overzicht te krijgen van de factoren die de motivatie en beleving kunnen beïnvloeden. Aan de hand hiervan kunnen vervolgens de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen geanalyseerd worden.

2.5.2 Fysieke woonkwaliteit

De fysieke kwaliteit van de woonomgeving wordt gekarakteriseerd door fysieke kenmerken (woonkenmerken), functionele kenmerken (voorzieningen) en door het leefklimaat (hinder en overlast) (Van der Horst, van der Kullberg en Deben, 2001, p. 11). Aan de hand van verschillende onderzoeken naar leefbaarheid, woonkwaliteit en woonvoorkeuren is een lijst opgesteld van factoren die de fysieke woonkwaliteit kunnen beïnvloeden. Deze factoren zijn vervolgens verdeeld onder de drie kenmerken van de fysieke woonkwaliteit, zie hiervoor figuur 3.

Fysieke woonkwaliteit		
Fysieke kenmerken	Functionele kenmerken	Leefklimaat
Fysieke kenmerken huis (aantal kamers/oppervlakte)	Dagelijkse winkels woonomgeving	Rust
Aanwezigheid tuin	Winkelcentrum	Privacy
Aanwezigheid dakterras of balkon	Aanwezigheid scholen	Overlast
Parkeergelegenheid	Bereikbaarheid	Vuil, stank en rommel
Architectuur		Ongewenste activiteiten (criminaliteit, hangjongeren)
Aanwezigheid van groen		Verkeersoverlast
Aanwezigheid van speelvoorzieningen		Sfeer

Figuur 3: Aspecten fysieke woonkwaliteit

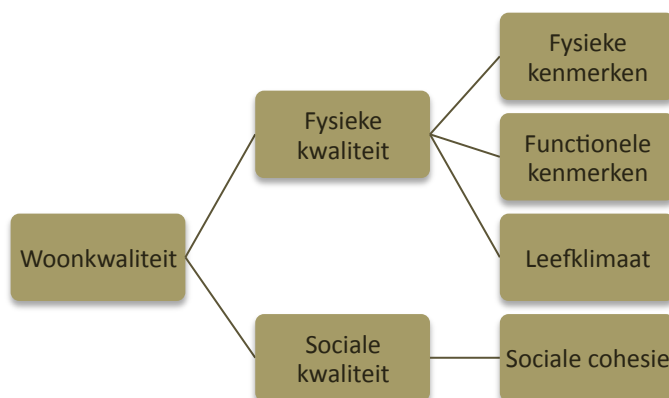
2.5.3 Sociale woonkwaliteit

De sociale woonkwaliteit wordt gekenmerkt door de bevolkingssamenstelling, sociale contacten in de buurt en verbondenheid met de buurt (SCP, 2005, p. 7). Het gaat dus om de contacten die mensen uit de omgeving met elkaar hebben (sociale cohesie) (SCP, 2005. P. 7). Aan de hand van verschillende onderzoeken naar sociale cohesie, leefbaarheid, sociale samenhang, buurtbinding en woonkwaliteit is een lijst opgesteld van factoren die de sociale woonkwaliteit beïnvloeden, zie hiervoor figuur 4.

Sociale woonkwaliteit
Gehecht aan de buurt
Thuis voelen in de buurt
Actief betrokken bij de buurt
Actief inzetten voor de buurt
Regelmatig contact met buurtgenoten
Buurtgenoten van gezicht kennen
Buurtgenoten gedag zeggen
Samen activiteiten ondernemen (straatfeest, barbecue, etc.)
Buren helpen met klusjes (planten/huisdieren verzorgen als buren op vakantie zijn, post binnenhalen etc.)
Sociale controle
Zelfde normen en waarden delen met buurtgenoten

Figuur 4: Aspecten sociale woonkwaliteit

In figuur 5 zijn de verschillende elementen van de woonkwaliteit zoals hiervoor beschreven schematisch weergegeven. Aan de hand van deze factoren wordt invulling gegeven aan het interview en kan inzicht verkregen worden in de motivatie en beleving van de bewoners.

Figuur 5: Elementen woonkwaliteit

3. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek toegelicht. Het hoofdstuk begint met een toelichting van de onderzoeksstrategie en daarna wordt het proces van de case selectie uiteengezet.

3.1 Onderzoeksstrategie

Elk onderzoek begint met een onderzoeksstrategie. De keuze voor een onderzoeksstrategie wordt bepaald door de onderzoeksvraag en doelstelling. Daarnaast spelen volgens Verschuren en Doorewaard (2007, p. 164) drie kernbeslissingen een rol: breedte versus diepgang, kwalitatief versus kwantitatief onderzoek en empirisch versus bureauonderzoek. De vijf belangrijkste strategieën zijn: survey, experiment, case study, gefundeerde theoriebenadering en bureauonderzoek (Verschuren & Doorwaard, 2007, p. 161). Voor dit onderzoek is gekozen voor een case study. Een case study is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert een diepgaand en integraal inzicht te verkrijgen (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 183). Met dit onderzoek wordt getracht de motieven en ervaringen zo goed mogelijk inzichtelijk te maken, alsook de herkomst hiervan. Door het uitvoeren van een case study is het mogelijk diepgang te verkrijgen, de complexiteit in kaart te brengen en wordt een sterke onderbouwing met een minimum aan onzekerheid vergaard. Dit is voor het onderzoek van belang omdat hiermee een goed begrip verkregen kan worden van de context van het onderzoek in relatie tot de motivatie en ervaring van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Er wordt gebruik gemaakt van een enkelvoudige case study. Hierbij worden de cases niet onderling vergeleken.

Interviews

Door het afnemen van interviews is het mogelijk inzicht te verkrijgen over hetgeen de bewoners weten, denken en voelen. Er wordt gebruik gemaakt van een combinatie van een open en halfgestructureerd, individueel interview. Bij een open interview gaat de interviewer vragenderwijs na hoe de geïnterviewde tegen bepaalde zaken aankijkt (Baarde, De Goede en Theunissen, 2005, p. 235). Binnen het open interview wordt gebruik gemaakt van een topicinterview. De bevragsingsmethode is hier wel open, maar de onderwerpen die aan bod komen liggen vast (Baarde e.a., 2005, p. 234). Denk hierbij aan onderwerpen als sociale contacten, verbondenheid met de buurt, kwaliteit van de fysieke leefomgeving etc. Een halfgestructureerd interview kenmerkt zich doordat de onderwerpen en de belangrijkste vragen vastliggen (Baarde e.a., 2005, p. 235). Deze methode wordt gebruikt om van iedere respondent bijvoorbeeld te weten te komen hoe lang men er al woont, waar vandaan men is verhuisd en wat de belangrijkste redenen hiervoor waren.

Het interview is gestart met een aantal algemene vragen (leeftijd, opleidingsniveau, gezinssamenstelling etc.), gevolgd door enkele specifieke vragen (reden van verhuizen, waar vandaan men is verhuisd, hoe lang men er al woont etc.) en tot slot zijn onderwerpen aangesneden waar de respondent zelf over heeft kunnen praten (ervaringen, motivatie, beleving etc.). Mochten er onderwerpen niet besproken zijn die wel van belang zijn, dan is

hier alsnog specifiek naar gevraagd. Als de respondent onvolledig, onduidelijk of abstract was, is geprobeerd door te vragen om de beleving zo duidelijk en concreet mogelijk te krijgen. In bijlage 1 is de topiclijst van het interview te vinden.

Het is van belang dat de respondenten zo min mogelijk gestuurd en beïnvloed worden, om de onbevooroordeelde mening van de respondent te verkrijgen. Er bestaan veel vooroordelen en opvattingen over de individuele motivatie om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen en als hier specifiek naar gevraagd wordt, verminderdt dat de kans dat nieuwe inzichten opgedaan worden. De respondenten moeten zelf de onderwerpen en factoren kunnen aanhalen. Door de respondent zelf te laten vertellen wat de motivatie is geweest en niet te vragen of ze er bijvoorbeeld zijn gaan wonen vanwege de veiligheid, leg je de respondent geen woorden in de mond. Hiermee is getracht de daadwerkelijke motivatie en beleving van de respondent helder te krijgen. Daarnaast worden de respondenten door deze manier van interviewen niet beïnvloed door de vooroordelen en veronderstellingen van de interviewer.

Alle interviews zijn opgenomen en naderhand uitgewerkt op hoofdlijnen.

3.2 Case selectie

Voor dit onderzoek zijn de projecten Haverleij in Den Bosch en De Grote Hof in Pijnacker-Nootdorp gebruikt (nieuwe hofjes en nieuwe kastelen). Er is voor deze twee projecten gekozen omdat de fysieke afscherming van de ruimte een typerende eigenschap is, waardoor een besloten buitenruimte ontstaat waarin sprake is van een collectief domein en/of waarin zich collectieve voorzieningen bevinden. Omdat de cases niet onderling met elkaar vergeleken worden is gezocht naar projecten die in ruimtelijk opzicht op elkaar lijken zodat de uitkomsten van het onderzoek, naar verwachting, niet zullen afwijken door de bouwvorm. Beide projecten zijn grootschalig, maar binnen de projecten zijn diverse kleinschalige wijken gecreëerd. Daarnaast zijn de huizen van beide projecten gericht naar een binnenterrein, een binnenhof, waardoor een besloten bouwvorm is ontstaan. Verder worden deze twee cases vaak in het wetenschappelijke debat als voorbeeld aangehaald als de Nederlandse gated communities (Algra, 2005; Donkers, 2005; Hamers & Tennekes 2008; Hulsman, 2006, 2007; Nabielek & Schluchter, 2009; Van Lieshout, 2006 en Veldhuisen 2007). Door deze cases te onderzoeken is het mogelijk aanvullende informatie omtrent deze veelbesproken woondomeinen te verstrekken en hiermee kunnen de projecten wellicht in een ander daglicht geplaatst worden. Tot slot zijn beide projecten in 2006 opgeleverd waardoor het weliswaar recente projecten zijn, maar de bewoners op basis van vijf jaar ervaring toch veel kunnen vertellen over de beleving binnen het woondomein. Het 'nieuwe' van de woning en de woonwijk is eraf en hierdoor kunnen de bewoners mogelijk objectiever de motivatie en beleving toelichten.

4. Case studies

In dit hoofdstuk worden de projecten besproken die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zodat er een goed beeld gevormd kan worden van de woondomeinen. Aan het einde van de paragraaf wordt een foto-impressie getoond, zodat de lezer een goede visuele indruk van de buurt heeft.

4.1 Haverleij

Haverleij in Den Bosch is een recent nieuwbouwproject dat door zijn omvang en architectuur opvalt. Het project is geïnspireerd door een oude bekende bouwvorm: kastelen. Het project bestaat uit zeven kastelen en een groot slot. De kastelen zijn door verschillende architecten ontworpen waardoor deze alle van opzet en identiteit verschillen. Binnen dit onderzoek worden de twee kastelen Velderwoude en Holterveste onderzocht en het slot, Slot Haverleij.

In het debat over afgeschermdde woondomeinen in Nederland komt Haverleij regelmatig aan de orde (Algra, 2005; Donkers, 2005; Hamers & Tennekes, 2008; Hulsman 2006, 2007 en Van Lieshout, 2006). Haverleij is zo bekend door de grootschaligheid van het project en de opvallende architectuur. Op figuur 6 is de ligging en de stedenbouwkundige opzet te zien. Rondom en tussen de kastelen bevindt zich veel groen en een golfbaan. Slechts tien procent van de 225 hectare is bebouwd (Haverleij, z.j.). De woonwijk heeft ongeveer 2500 inwoners en elk kasteel biedt plaats aan ongeveer 50 tot 90 woningen. Het slot is de grootste wijk met ongeveer 450 woningen (Haverleij, z.j.). Onder supervisie van stedenbouwkundige Soeters en landschapsarchitect Van Beek zijn de kastelen door diverse architecten ontworpen. Hierdoor heeft elk kasteel een eigen opzet en identiteit. Ondanks de verschillende architecten bevatten alle kastelen een eigen binnenplaats. Deze binnenplaatsen zijn openbaar gebied en zijn in eigendom en beheer van de gemeente. De parkeerterreinen en aankleding (bloembakken etc.) zijn in eigendom van de bewoners en worden beheerd door de Vereniging van Eigenaren (Hamers e.a., 2007, p. 89).

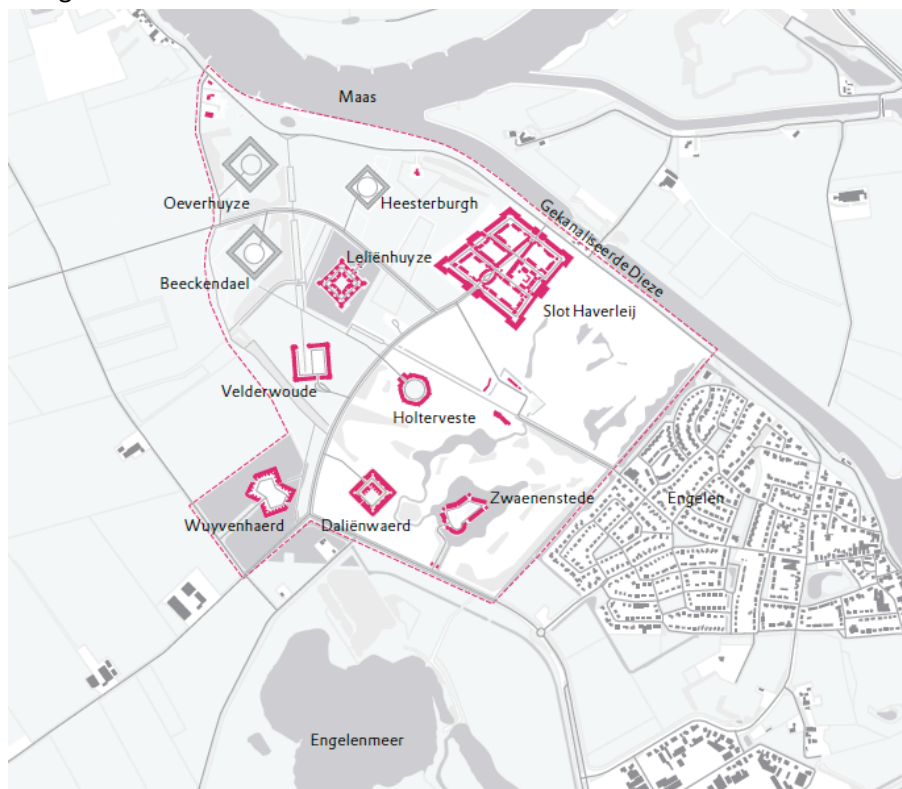
4.1.1 De kastelen

De wijk zelf heeft een open uitstraling en is volgens Hamers e.a. (2007, p. 90) een aanwinst voor de omgeving. Er is veel groen en er zijn veel wandelmogelijkheden. De kastelen zelf zijn echter minder toegankelijk. Voor buitenstaanders is er een drempel om de kastelen binnen te gaan en daar te verblijven door de defensieve architectuur (Hamers e.a., 2007, p. 89). De kastelen liggen een verdieping hoger dan de rest van de omgeving omdat ze op een talud zijn gebouwd. Daarnaast geven de kastelen door de bouwvorm een gesloten indruk. Ze zijn slechts toegankelijk door één toegangsweg. Kasteelmuren, hoektorens, bruggen en poorten dragen bij aan de defensieve uitstraling van de kastelen.

Buiten de kasteelmuren is het niet toegestaan om tuinen of straten aan te leggen (Hamers e.a., 2007, p. 88). Stedenbouwkundig architect Soeters omschrijft het project op de internetsite van Haverleij als volgt:

De beleving van wonen in het landschap gaat onmiddellijk verloren als het uitzicht wordt vertroebeld door trottoirs en lantaarnpalen of tuintjes en zitjes van de burens. Daarom beschouwen we de buitenmuur als absolute grens. En laten we het landschap met volle branding tegen de kasteelmuren slaan, hooguit gebroken door een gracht of dijk (Haverleij, z.j.).

Het is dan ook niet toegestaan om veranderingen aan de buitenkant van de woningen aan te brengen.

Figuur 6: Locatie en stedenbouwkundige opzet Haverleij (Bron: Hamers e.a., 2007)

Slot Haverleij

Slot Haverleij is binnen Haverleij de grootste wijk met 450 woningen en appartementen. Het slot is via een oplopende brug bereikbaar (figuur 7). Naast de woonfunctie zijn er ook diverse voorzieningen te vinden. Het Slot bevat een basisschool, een kinderdagverblijf en naschoolse opvang. Voor de dagelijkse boodschappen kunnen de bewoners naar de supermarkt in Engelen en voor overige voorzieningen zijn ze aangewezen op Den Bosch. De site van Haverleij omschrijft dit als een vestingstadje van weleer (Haverleij, z.j.).

Binnen het slot is een grote variatie aan woningen te vinden, niet één woning is hetzelfde. Door de architectuur en het gebruik van verschillende kleuren en materialen heeft elke woning een eigen identiteit (figuur 8) (Haverleij, z.j.). Binnen het slot zijn verschillende speeltuintjes, pleintjes en andere ontmoetingsplekken te vinden.

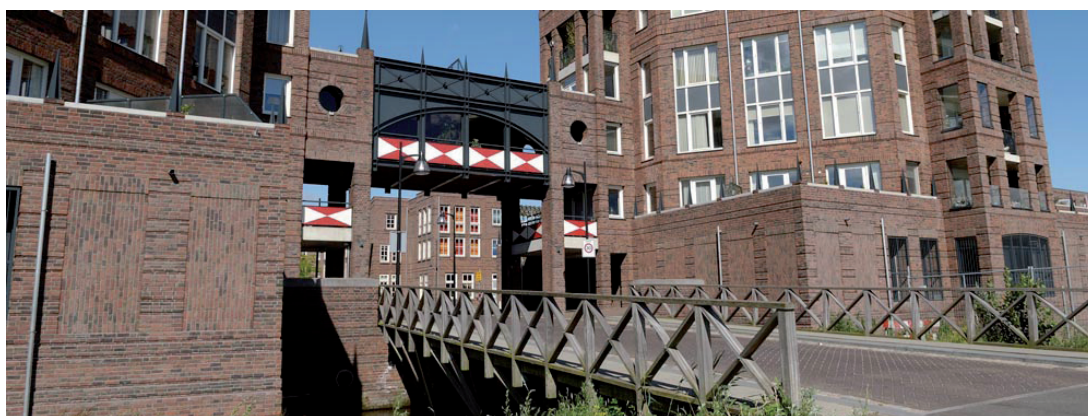
Velderwoude

Velderwoude is het eerste kasteel dat klaar was in Haverleij en is in 2001 opgeleverd. Het kasteel biedt plaats aan 52 woningen en 34 appartementen (Haverleij, z.j.). Het kasteel bevat zowel hoekige als ronde vormen en is carrévormig opgezet (figuur 9 en 10) (Haverleij, z.j.).

Binnen in het kasteel is een groot plein en rondom dit plein zijn de woningen gesitueerd (zie figuur 11). Het is mogelijk om aan het plein je auto te parkeren, maar onder het kasteel bevindt zich ook een parkeergarage.

Holterveste

Holterveste is een zeshoekig kasteel met poortgebouw en torens (zie figuur 12 en 13). Holterveste bestaat uit 38 woningen en 26 appartementen die gegroepeerd zijn rond een open binnenhof (Haverleij, z.j.). Op dit binnenhof kunnen geen auto's geparkeerd worden (zie figuur 14), hiervoor moeten de bewoners de parkeergarage onder het kasteel gebruiken.

Figuur 7: Ophaalbrug Slot Haverleij (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 8: Diverse woningen en stijlen (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 9: Velderwoude (Bron: Haverleij, z.j.)

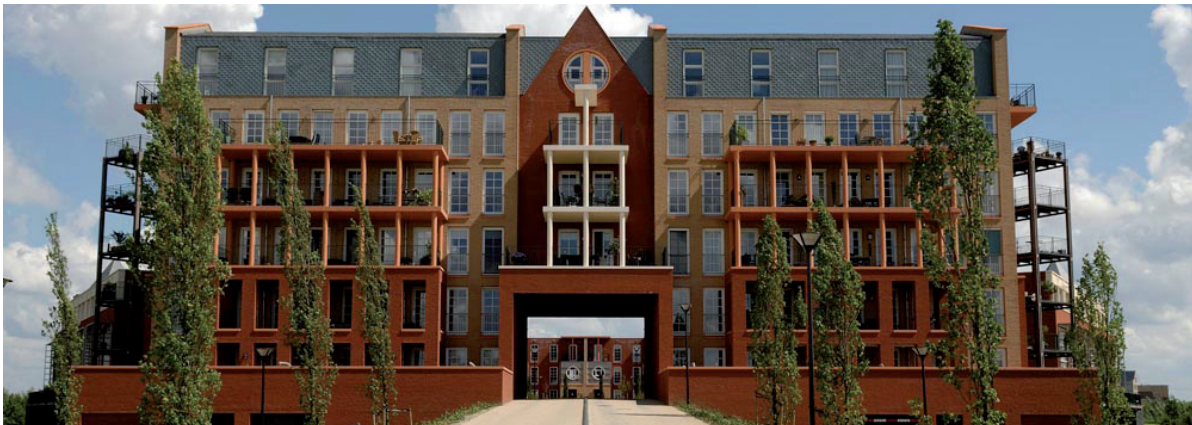
Figuur 10: Oplopende brug Velderwoude (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 11: Bovenaanzicht Velderwoude (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 12: Bovenaanzicht Holterveste (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 13: Oprijlaan Holterveste (Bron: Haverleij, z.j.)

Figuur 14: Binnenplein Holterveste (Bron: foto's Tessa van de Zande)

4.2 De Grote Hof Pijnacker-Nootdorp

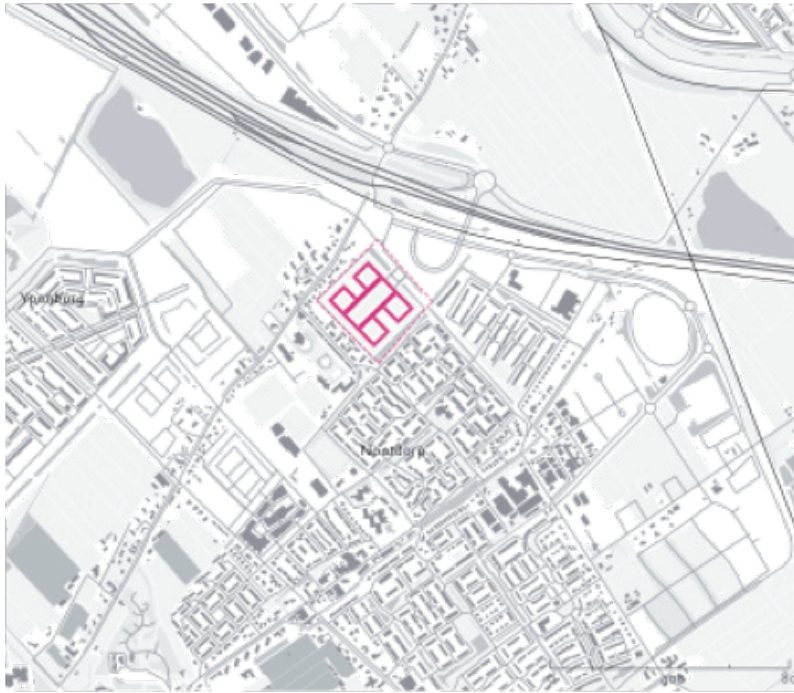
Het tweede project dat onderzocht wordt is De Grote Hof in Pijnacker-Nootdorp. Dit project bevindt zich niet in de binnenstad, maar aan de rand ervan, in de suburbane omgeving. Het project bestaat uit een langgerekt centraal hof met aan weerszijden vier kleinere hoven. Van deze vijf hoven wordt één hof onderzocht: het centrale, hoger gelegen middenhof.

“Hofjes... je komt ze nog wel eens tegen in oude Hollandse steden. Een historisch ontwerp met een zeer waardevolle eigenschap: intimiteit (Compleet met contrast, z.j., p. 6). De hofjes zijn voornamelijk aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen door de sfeervolle en beschutte binnentuin” (Compleet met contrast, z.j., p. 6).

De Grote Hof ligt ten noorden van Nootdorp, in de buurt van de Vinex-locatie Ypenburg (figuur 15). De Grote Hof biedt plaats aan 250 woningen en bestaat uit vijf binnenhoven (figuur 17). Bij de ontwikkeling van dit project is aandacht besteed aan groen, water, rust en ruimte (Compleet met contrast, z.j., p. 5). De hoven zijn op een eiland gebouwd waardoor het complex omringd wordt door water (figuur 16 en 18). Deze watergang vormt een harde grens tussen de omgeving en de woonwijk (Van Schaik, 2008, p. 78). De vier hoven zijn aan weerszijden van een hoger gelegen, langwerpige middenhof gesitueerd (Van Schaik, 2008, p. 76). Een relatief groot deel van de woningen staat rug-aan-rug waardoor deze woningen geen private buitenruimte hebben, zij zijn voor een tuin op de gemeenschappelijke binnenhoven aangewezen. De vier hoven liggen op maaiveld niveau, evenals de parkeergarage. Het centrale middenhof ligt een verdieping hoger (Van Schaik, 2008, p.76).

De woningen van de vier zijhoven zijn alle op het hofplein georiënteerd waardoor aan de buitenring private tuinen zijn gecreëerd. De voordeuren bevinden zich in de parkeergarage onder het middenhof. De hoven zijn alleen toegankelijk via enkele smalle doorgangen en via de parkeergarage. De vier hoven zijn onderling niet verbonden, maar hebben toegang tot het centrale middenhof (Van Schaik, 2008, p. 80).

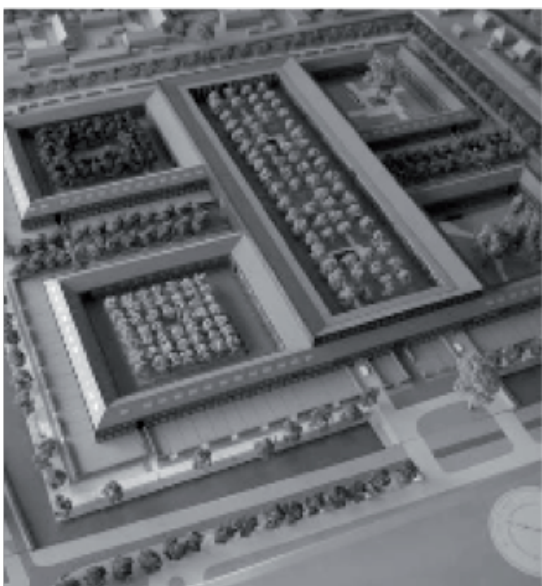
Het project heeft een defensieve uitstraling door het ononderbroken gevelbeeld van de hoven, die een gesloten indruk geven. (Van Schaik, 2008, p. 78). Daarnaast is het project op een eiland gebouwd en heeft het maar een beperkt aantal toegangswegen waardoor de indruk bestaat dat het hof niet zomaar voor iedereen toegankelijk is (Van Schaik, 2008, p. 78). De private tuinen aan de buitenkant zorgen echter voor een levendige uitstraling (Hamers e.a., 2007, p. 79).

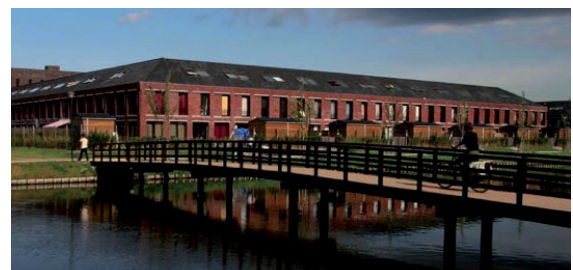
Figuur 15: Locatie en stedenbouwkundige opzet De Grote Hof (Bron: Hamers e.a., 2007)

Figuur 16: Buitenzijde hoven De Grote Hof (bron: architectenweb, z.j.)

Figuur 17: De Maquette van De Grote Hof (Bron: Hamers e.a., 2007)

Figuur 18: Buitenzijde De Grote Hof (Bron: Compleet met contrast, z.j., p. 10)

5. Woningkeuze en woonbeleving

Aan de hand van de interviewresultaten zal in dit hoofdstuk een analyse plaatshebben die meer inzicht geeft in de woningkeuze en woonbeleving van bewoners binnen een afgeschermd woondomein. Voor de analyse van de resultaten zijn de onderzoeksgegevens gelabeld en gesorteerd naar onderwerp. Hierdoor is het mogelijk de verbanden, overeenkomsten en verschillen tussen de interviews duidelijk te krijgen. Daarnaast is hiermee een integraal overzicht verkregen waarmee de analyse zich beter laat uitvoeren.

De sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen, zoals genoemd in paragraaf 2.4, dienen in deze analyse als leidraad. Het hoofdstuk begint met een schets van de onderzoekspopulatie en daarna worden de onderzoeksresultaten per sociaal-maatschappelijke ontwikkeling geanalyseerd.

5.1 Onderzoekspopulatie

In totaal zijn 13 interviews afgenomen bij personen tussen de 30 en 68 jaar. Tussen de respondenten bevinden zich gezinnen, tweeverdieners en gepensioneerden. Er zijn zes gezinnen, vijf tweeverdieners en twee gepensioneerden geïnterviewd. Van de respondenten zijn negen hoger opgeleid en vier personen hebben een MBO+ opleiding afgerond. Bijna alle respondenten wonen vijf jaar in het afgeschermd woondomein. De interviewgegevens zijn anoniem verwerkt door het gebruik van pseudoniemen.

5.2 Maatschappelijke ontwikkelingen

Zoals in subparagraaf 2.4.2. duidelijk is geworden, zijn er een vijftal sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in de literatuur genoemd die de populariteit van afgeschermd woondomeinen verklaren. In deze paragraaf wordt de woningkeuze en woonbeleving uiteengezet. Hiermee wordt bekeken in hoeverre de ontwikkelingen, zoals genoemd in de literatuur, daadwerkelijk hebben meegespeeld bij de woningkeuze en mee spelen bij de woonbeleving.

5.2.1 Differentiatie naar identiteit en leefstijl

De ontwikkeling 'differentiatie naar identiteit en leefstijl' kan teruggevonden worden in de motivatie en beleving van de bewoners. De hang naar keuzevrijheid en kwaliteit staat centraal bij deze ontwikkeling. De woonconsument wil een woonomgeving kunnen kiezen die past bij zijn identiteit en leefstijl en waarin hij gelijkgezinden kan ontmoeten (Hamers e.a., 2007, p. 29). Dit laatste is voornamelijk terug te vinden bij de gezinnen. Zij hebben bijna allemaal voor deze woonvorm gekozen vanwege de kinderen: veel ruimte om te spelen, veiligheid en veel andere kinderen om mee te spelen. Dit laatste kan gezien worden als gelijkgezinden willen ontmoeten. Voor gezinnen leidt het voordelen om in een wijk te wonen met veel kinderen: andere ouders kunnen op de kinderen letten, de kinderen hebben veel vriendjes om mee te spelen en verondersteld kan worden dat gezinnen een zelfde leeftempo en leefstijl hebben.

Hanna van Orsouw, Sophie de Lange en Sander de Groot hebben bijvoorbeeld voor deze opzet gekozen vanwege het gemak. De kinderen kunnen in de buurt naar school, hebben veel vriendjes om mee te spelen en hebben geen tot weinig last van verkeer. *Hanna van Orsouw: "Het idee van de groene ruimte in de binnenring is erg fijn. Het is makkelijk en overzichtelijk voor kleine kinderen, het voelt ook veilig"*. Hanna van Orsouw is vijf jaar geleden met haar man en drie kinderen naar Holterveste verhuisd. Ze zijn verhuisd omdat ze in een gereformeerd dorp woonden en een vrijer leefklimaat voor de kinderen wilden. Ze hebben om praktische redenen voor Holterveste gekozen: een nieuwbouwhuis, het aantal m² in verhouding tot de prijs, speelmogelijkheden voor de kinderen, een goede school, veel groene ruimte en uitzicht. *Hanna van Orsouw: "Architectuur heeft geen rol gespeeld bij de keuze voor de woning, 'het op-stand-gevoel' speelt bij ons niet mee"*. Sophie de Lange heeft voor het Slot gekozen omdat het een grotere wijk is, er meer straten zijn en er door de voorzieningen meer leven in de wijk is. Ze is destijds met haar partner verhuisd omdat ze op zoek waren naar een groter huis met tuin vanwege een kindervens. Ze woont hier nu alleen met haar twee kinderen. Veel bewoners spreken uit dat het voor kinderen een waar speelparadijs is door de opzet van de wijk. *Stefan Janssen: "Wat hier vooral mooi is, is kinderen. Het is hier echt een paradijs voor kinderen"*.

Het uitdrukken van je identiteit in de woning en woonomgeving vind je ook terug in de motivatie en beleving van de bewoners. Een groot deel van de bewoners van Haverleij hebben puur en alleen gekozen vanwege de architectuur van het complex. Hierbij vinden ze de identiteit, de uitstraling, de unieke woonvorm en het bijzondere van het project belangrijk. De architectuur, het gebruik van kleuren en materialen, de indeling van het huis etc. zijn factoren waarmee bewoners zichzelf kunnen identificeren.

Luuk en Nienke Eelderink zijn bijvoorbeeld in Velderwoude gaan wonen vanwege de opzet van het kasteel. De moderniteit, het gebruik van sobere kleurenpaletten en stoere materialen spreekt hen aan. Ze voegen hieraan toe dat Velderwoude het enige kasteel is binnen Haverleij waar ze willen wonen. *Nienke Eelderink: "Het is een prachtig huis, bijzonder, anders en speels"*. Ze vinden het echter jammer dat de uitstraling van het kasteel verandert en dat je over kinderspeelgoed struikelt in de wijk. Nienke geeft aan dat het er op lijkt of men steeds minder aandacht besteedt aan de architectuur en steeds meer zaken worden aangepast aan de woning en woonomgeving, dat is volgens haar niet de bedoeling geweest van de architect. *Luuk Eelderink: "Het lijkt er soms op dat het binnenterrein van de ouders en kinderen is"*.

Ook Stefan Janssen is verhuisd vanwege de architectuur. De specifieke stijl en unieke locatie zijn doorslaggevend geweest. Hij was eigenlijk helemaal niet van plan om te verhuizen, maar vond het project zo leuk dat ze zijn verhuisd. *Stefan: "Je kunt het mooi of niet mooi vinden, maar het is een uniek project"*. Stefan Janssen is vijf jaar geleden met zijn vrouw naar Holterveste verhuisd. Victor en Annemieke Groen voegen hieraan toe dat de identiteit die het complex uitstraalt belangrijk is geweest bij de keuze voor deze woning. Annemieke Groen geeft aan het jammer te vinden dat de wijk aan het veranderen is. *Annemieke Groen: "Ik vind het niet gepast en niet mooi als mensen hun wasrekje aan het balkon van het kasteel"*

hangen, het wordt dan snel zo'n stadswijk, zo heeft de architect het niet bedoeld". Victor en Annemieke Groen zijn naar Holterveste verhuisd omdat ze opzoek waren naar een ruim appartement.

In De Grote Hof gaat het voornamelijk om de opzet van de woningen, het wonen aan een binnenhof. Hier speelt het identificeren met de woning an sich in mindere mate een rol. Floris de Vries is bijvoorbeeld met zijn vrouw en kind naar De Grote Hof verhuisd vanwege de woonvorm. Ze zijn geen tuinmensen en houden niet van een 'schuttingencultuur'. Nu hebben ze wel het genot van de tuin, maar niet de lasten. *Floris de Vries: "Het wonen in De Grote Hof is niet alledaags, het is volledig anders dan een reguliere woonwijk, het is een uniek project"*. Renske Gras legt uit dat ze eigenlijk opzoek was naar een appartement, maar dat het binnenhof, de ruimte zowel binnen als buiten en de prijs ervoor hebben gezorgd dat ze voor deze woning heeft gekozen. Renske Gras woont met haar partner in De Grote Hof. Ze zijn verhuisd omdat ze meer ruimte zochten en meer groen in de omgeving wilden.

5.2.2 Onzekerheid en behoefte aan geborgenheid

Onzekerheid en behoefte aan geborgenheid is deels terug te vinden in de motivatie en beleving van de bewoners. Bij deze ontwikkeling staat centraal dat door de individualisering van de samenleving volgzzaamheid en traditie afneemt. Hierdoor moet men telkens opnieuw keuzes maken wat volgens Hamers e.a. (2007, p. 107) ten koste gaat van zekerheid en continuïteit. Onzekerheid is volgens van Dam e.a. (2005, p. 22) de belangrijkste reden voor mensen om zich aan te sluiten bij gemeenschappen. De behoefte aan geborgenheid is alleen bij Nadine en Erik kok teruggevonden in de motivatie. Zij hebben voor Velderwoude gekozen vanwege de sociale contacten in de buurt voor zowel de kinderen als voor henzelf. Ze wilden niet in een spookstad wonen, waar voornamelijk tweeverdieners wonen die overdag nooit thuis zijn. De behoefte aan geborgenheid is bij de rest van de bewoners niet teruggevonden in motivatie, maar ze beleven wel een vorm van geborgenheid. De bewoners beschrijven de sfeer in de woonwijk namelijk als goed, gemoedelijk, sociaal, plezierig, saamhorig, veilig en warm.

Sophie de Lange vertelt dat ze het wonen in Slot Haverleij als dorps, veilig en gezellig beleeft. Daarnaast geeft ze aan een gevoel van geborgenheid te ervaren door de doodlopende straatjes en het dorpse 'ons kent ons'-karakter. Renske Gras onderschrijft dit ook. Ze geeft aan dat ze het wonen in De Grote Hof heerlijk en prettig vindt vanwege de betrokkenheid van de mensen. Ze beleeft een ouderwets dorpsgevoel doordat iedereen dicht op elkaar woont en samen de tuin deelt. *Renske Gras: "De Grote Hof is een dorpje op zich, het is hier warmer, rustiger en het leeftempo lijkt minder gejaagd"*.

Sander de Groot geeft aan veel contact te hebben met de burens. Sander legt uit dat ze voordat ze naar Haverleij verhuisden van plan waren in het Slot te blijven wonen zolang de kinderen op de basisschool zitten, maar dat het steeds moeilijker wordt om weg te gaan. Ze wonen in het slot met veel plezier en hebben veel vrienden en contacten opgedaan.

Uit de motivatie blijkt dat veel bewoners niet voor deze woonvorm hebben gekozen om met dezelfde soort mensen te wonen. Aangenomen kan worden dat men zich dus ook niet wil aansluiten bij een gemeenschap. Het wonen in de wijken wordt echter wel vaak als dorps beschreven. Iedereen kent elkaar in de buurt en door de kleinschaligheid is het wonen overzichtelijk. Dit kan vertaald worden als gevoel van veiligheid en rust, ofwel geborgenheid en kan vertaald worden dat men wel onderdeel is van een gemeenschap.

5.2.3 Polarisatie

De ontwikkeling 'polarisatie' is niet terug te vinden in de motivatie, maar wel in de beleving van de bewoners. Bij deze ontwikkeling staat centraal dat critici bang zijn dat door deze woonvorm bepaalde groepen mensen met dezelfde kenmerken zich willen onderscheiden en afscheiden van de rest van de samenleving. Geen van de respondenten heeft echter uitgesproken deze woonvorm te hebben gekozen vanwege de verwachte sociale klasse, etnische samenstelling of gelijkgezindheid. De bewoners geven echter wel aan dat er in de wijk een bepaalde bevolkingsklasse woont.

De woningen in beide projecten vallen in de hogere prijsklasse (€300.000). De mensen die in deze wijken wonen hebben dus waarschijnlijk een goede baan en verondersteld kan worden dat dit een bepaalde bevolkingsklasse aantrekt. *Casper Geers: "Het heeft met prijsklasse te maken. Mensen van de onderste laag van de bevolking vind je hier niet omdat zij dit niet kunnen betalen"*. De twee kastelen en het slot bevatten alleen koopwoningen en in De Grote Hof kunnen mensen ook huren. Geen van de projecten bevatten sociale huurwoningen. De bevolkingssamenstelling binnen de twee projecten is heel erg divers. Er wonen alleenstaanden, tweeverdieners, gezinnen en gepensioneerden. Bijna alle respondenten zijn hoger opgeleid. De meeste bewoners spreken dit vermoeden ook uit. *Renske Gras: "Ik heb de indruk dat 70% hoger opgeleid is, er wonen hier hele keurige mensen"*. Sophie de Lange geeft aan dat er wel redelijk hetzelfde slag mensen wonen, Slot Haverleij is een voornamelijk witte wijk met veel tweeverdieners met een leuk inkomen, er wonen mensen van goede wil. Stefan Janssen onderschrijft dit ook, hij geeft aan dat er geen arme mensen in de wijk wonen, de onderste laag van de bevolking vind je niet in Holterveste. *Stefan Janssen: "Er wonen hier redelijk normale mensen zonder rare excessen. Je kunt ook een klootzak zijn als je 3 ton verdient"*.

In Holterveste is volgens Victor Groen sprake van een precair evenwicht, de bevolkingssamenstelling kan zo omslaan. *Victor Groen: "Ik moet er niet aan denken dat er Tokkies in de wijk komen wonen, of dat mensen een wietplantage gaan kweken"*. Victor Groen verklaart dat de wijk er volgens hen te vaak uitziet als een volkswijk: mensen die hun was buiten hangen, voor in de tuin barbecueën etc. Hanna van Orsouw voelt dit precaire evenwicht ook. Ze geeft aan dat er in Holterveste bijna een frictie is tussen de videowoningen en de appartementen. De bewoners van de appartementen zijn van een andere generatie, het is een elitaire groep, de 'upper middle class'. *Hanna van Orsouw: "Als wij buiten op het eigen terras eten wordt er vanuit de appartementen gemopperd over volksbuurten"*. Ze denkt dat er in Haverleij veel mensen zijn gaan wonen vanwege de status. Het zijn dure woningen en dat trekt volgens haar een bepaald soort mensen aan.

Doordat de woningen in de hogere prijsklassen vallen kan verondersteld worden dat dit een bepaalde bevolkingsklasse aantrekt. Dat komt overeen met de waarneming dat bijna alle bewoners hoog zijn opgeleid, een goede baan hebben en hierdoor waarschijnlijk in een hogere inkomensklasse vallen. In beide projecten woont dus vermoedelijk een bepaalde bevolkingsklasse, maar de bewoners hebben niet uitgesproken hier zelf voor te hebben gekozen.

5.2.4 (On)tevredenheid met de woonomgeving

In dit onderzoek is gekeken naar de sociale kwaliteit en de fysieke kwaliteit van de woonomgeving. De fysieke kwaliteit van de woonomgeving wordt gekarakteriseerd door fysieke kenmerken (woonkenmerken), functionele kenmerken (voorzieningen) en door het leefklimaat (hinder en overlast) (Van der Horst, van der Kullberg en Deben, 2001, p. 11). De sociale woonkwaliteit wordt gekenmerkt door de bevolkingssamenstelling, sociale contacten in de buurt en verbondenheid met de buurt (SCP, 2005, p. 7).

Fysieke kwaliteit

Bij velen is de fysieke woonkwaliteit terug te vinden in de motivatie en beleving. Voor veel respondenten is het een praktische overweging geweest om voor deze woonvorm te kiezen: speelruimte voor kinderen, geen onderhoud aan tuin (door dakterras of onderhoud door VvE), een ruimtelijke en rustige omgeving en goede bereikbaarheid. De bouwvorm is voor velen doorslaggevend geweest. De fysieke woonkwaliteit wordt dan ook door alle bewoners als 'goed' beoordeeld. In de wijken hebben bewoners weinig last van ongewenste activiteiten, geen overlast van verkeer of geluid en ze ervaren geen vuil of rommel in de wijk.

Nadine en Erik Kok hebben bijvoorbeeld voor dit project gekozen vanwege de bereikbaarheid, de speelmogelijkheden voor de kinderen en de sociale contacten in de buurt zowel voor de kinderen als ook voor henzelf. Voor een aantal bewoners heeft ook de bereikbaarheid een rol gespeeld. Hierbij speelt de bereikbaarheid met het openbaar vervoer evenals de bereikbaarheid met de auto een rol. Luuk en Nienke Eelderink en Geraldine Molenaar zijn de enige die hebben aangegeven te hebben gezocht naar een rustige woonomgeving (veel groen en weinig verkeer). Geraldine voegt hieraan toe dat de kleinschaligheid van de wijk ook heeft meegespeeld.

De aanwezigheid van de school in de buurt is voor alle gezinnen een doorslaggevende factor geweest. In de buurt is echter geen middelbare school waardoor veel gezinnen het vermoeden uitspreken dat zij zullen verhuizen als de kinderen naar de middelbare school moeten.

Hanna van Orsouw verklaart het jammer te vinden dat er zo weinig voorzieningen zijn in de buurt. Ze vraagt zich hierbij af hoe je je kunt verbinden met andere mensen (met bijvoorbeeld de andere kastelen) als er geen plek is om te verbinden. Voor de sociale beleving zou zij meer voorzieningen willen, nu is er een eilandjescultuur.

Tot slot hebben veel respondenten aangegeven voor de woning te hebben gekozen omdat ze geen tuin wilden, maar wel een buiten. Het gezamenlijke binnenterrein, de dakterrassen en het uitzicht op de golfbaan zorgen voor een buiten gevoel. De bewoners van Haverleij beleven het groen in de omgeving allemaal als aangenaam. *Erik Kok: "De groene omgeving is echt fantastisch, ik hou niet van tuinieren, maar wel van een groene omgeving. Nu hebben we wel het genot, maar niet de lasten"*. Sophie de Lange geeft aan dat de aanwezigheid van groen bij de aankoop van dit huis niet heeft meegespeeld, maar dat dit bij het volgende huis wel zal meespelen omdat ze het zo fijn vindt. Nienke Eelderink ervaart het wonen midden in de natuur als bijzonder en speciaal. *Nienke: "Doordat het kasteel zo hoog gebouwd is heb ik het gevoel alsof ik met mijn hoofd in de wolken zit. De vergezichten zijn echt fantastisch"*. Stefan Janssen geeft aan het heerlijk te vinden geen onderhoud te hebben aan het huis of tuin omdat de Vereniging van Eigenaren dat allemaal doet.

Overige factoren (bv. voorzieningen, verkeer, rust etc.) zijn niet terug te vinden in de motivatie van de bewoners, maar wel in de beleving. Alle respondenten geven bijvoorbeeld aan in een rustige omgeving te wonen. Bijna iedereen noemt de absolute rust ook het grootste verschil met de vorige woning. Alle bewoners geven dan ook aan geen overlast te ervaren. De wijken, behalve het Slot, zijn (deels) autovrij en hebben dus ook geen verkeersoverlast. De geluidsoverlast die sommige bewoners ervaren, heeft met spelende kinderen te maken. Doordat de woningen van de kastelen in Haverleij en de woningen in De Grote Hof rond een plein zijn gebouwd weerkaatst het geluid tussen de woningen en blijft het hangen. Luuk Eelderink omschrijft dit fenomeen als het meest vervelende van het wonen in Velderwoude. *Luuk Eelderink: "De wijk is een klankkast en we horen de hele dag niks anders dan huilende en krijsende kinderen, het is een vol continue krijsconcert"*. Renske Gras geeft aan dat ze de spelende kinderen juist als prettig ervaart, ze vindt het heerlijk om de kinderen te horen spelen. Ze zegt ook dat als je een hekel hebt aan kinderen je niet in De Grote Hof moet gaan wonen.

Nadine Kok geeft aan dat er in de wijk minder ongewenste activiteiten (diefstal, vernieling etc.) zijn dan in de vorige buurt. *Nadine Kok: "Als je kwaad wil moet je wel heel erg veel lef hebben, er zijn 80 huizen die op je neerkijken en als je niet bekend bent val je snel op"*. Luuk Eelderink onderschrijft dit ook. Hij verklaart dat er in de vijf jaar dat ze in Velderwoude wonen nog nooit een incident hebben meegemaakt. Hij denkt dat dit komt door de manier van bouwen: de woningen staan van de grond af, de wijk heeft maar één toegangsweg en alle huizen kijken uit op de binnenplaats. Sophie de Lange vertelt dat ze rationeel gezien niet meer of minder last heeft van ongewenste activiteiten (je kunt de wijk immers niet afsluiten), maar dat door de doodlopende straatjes en het dorpse karakter van 'ons kent ons', ze wel een gevoel van geborgenheid krijgt. De andere bewoners geven aan dat ze weinig last hebben van ongewenste activiteiten, maar dat er ook in deze wijken criminaliteit gewoon voorkomt. In de parkeergarages van Holterveste en De Grote Hof zijn al meerdere malen auto's gestolen.

Alle respondenten verklaren dat er geen vuil, stank of viezigheid is in de buurt. Een aantal respondenten geeft wel aan dat het rommelig kan zijn in de wijk en dit heeft dan te maken

met rondslingerend kinderspeelgoed. Luuk en Nienke Eelderink geven aan dat de hoeveelheid kinderspeelgoed in de wijk hen het meest tegenstaat van het wonen in Velderwoude. *Luuk: "Als ik naar huis ga van het werk, ben ik moe, heb ik honger en wil ik gewoon lekker thuis zijn en wil ik niet nog een heel slalom parcours door het kinderspeelgoed moeten afleggen voordat ik mijn auto kwijt kan.* Andere bewoners van Haverleij en De Grote Hof onderschrijven dit ook en geven aan hier soms last van te hebben. De verklaringen voor de afwezigheid van afval en rommel in de wijk verschilt bij de respondenten. Een aantal bewoners verklaart dat het in deze wijk niet noemenswaardig schoner of opgeruimder is dan in de vorige wijk, terwijl andere bewoners vertellen dat het er misschien iets schoner en opgeruimder is omdat er geen doorloop is. *Geraldine Molenaar: "In normale wijken kan iedereen komen en gaan en heb je last van het afval en de viezigheid die mensen meenemen, Holterveste is geïsoleerd dus heb je daar geen last van".*

Sociale kwaliteit

De sociale kwaliteit is in mindere mate terug te vinden in de motivatie, maar wel in de beleving van de bewoners. De sociale woonkwaliteit wordt door alle bewoners als positief ervaren. De bewoners kennen buurtgenoten van gezicht, zeggen elkaar gedag en helpen elkaar met klusjes (planten water geven en op huisdieren passen als burens op vakantie zijn). De sociale controle wordt door de bewoners verschillend ervaren. De één vindt dat deze nauwelijks aanwezig is, terwijl de ander zich soms erg bekeken en in de gaten gehouden voelt. De bewoners van de diverse wijken gaan heel gemoedelijk met elkaar om. De sociale cohesie in de onderzochte wijken is goed. Een aantal bewoners spreekt het vermoeden uit dat de sociale contacten in deze wijk misschien intensiever zijn dan in de vorige buurt vanwege de opzet van de wijk (binnenplein).

Nadine en Erik Kok hebben voor deze wijk gekozen vanwege sociale contacten in de buurt voor de kinderen als wel voor henzelf. Ze wilden niet in een spookstad wonen, waar voornamelijk tweeverdieners wonen die overdag nooit thuis zijn. Ze leggen uit dat ze de mate van contact zoals ze die nu ervaren niet ambieerden, maar dit wel als prettig ervaren. Nadine geeft aan dat bijna alle gezinnen aan het plein leven en de sociale controle hierdoor heel erg aanwezig is, daar moet je wel tegen kunnen, iedereen weet alles. *Nadine Kok: "We lopen vaak genoeg met een kop koffie of glas wijn naar buiten om bij te kletsen met de burens".*

Bijna alle bewoners geven aan dat de sociale contacten in de buurt gewoon goed zijn. Ze hebben niet overmatig veel contact, maar zeggen elkaar gedag als ze elkaar tegen komen. Bijna iedereen geeft echter ook aan dat de contacten misschien intensiever zijn en dat de sociale controle misschien meer aanwezig is dan in een normale wijk vanwege de opzet. Doordat iedereen over of langs het plein loopt om naar zijn huis te komen en veel mensen aan het plein leven heb je snel contact. Sander de Groot merkt op dat de sociale controle enerzijds groot is en anderzijds niet. *Sander de groot: "Als je wilt heb je veel contacten met de buurt. Doe je mee aan activiteiten, kent de buurt je en letten ze op je, maar je kunt ook heerlijk anoniem leven".* Stefan Janssen verklaart dat de wijk minder close is geworden dan hij dacht, mensen zijn tegenwoordig misschien toch te individualistisch. *Stefan Janssen: "De wijk heeft het karakter van een volkswijk, maar is het niet".* Bijna alle bewoners geven aan

zich thuis te voelen in de buurt, maar niet iedereen is gehecht aan de buurt. Sophie de Lange verklaart dat ze zich op zichzelf wel thuis voelt, maar dat je in de wijk moet passen. Nu ze alleenstaande moeder is voelt ze zich minder thuis. Ze vertelt dat er in Slot Haverleij weinig mensen zonder kinderen wonen en dat je deze één voor één ziet vertrekken.

Hoewel alle bewoners verklaren voldoende rust en privacy te hebben, hebben veel bewoners ook het gevoel rekening te moeten houden met de burens omdat ze dicht op elkaar wonen. Casper Geers en Hanna van Orsouw geven bijvoorbeeld aan te weinig privacy te hebben. Beiden relateren dit gevoel aan het gebrek aan een echte eigen tuin. Daarnaast vindt Hanna dat ze te veel rekening moet houden met de burens en hierdoor te weinig hun eigen leven kunnen leiden. De overige respondenten ervaren de privacy als goed en voldoende. Als ze met rust gelaten willen worden gaan ze achter of op het dakterras zitten. *Stefan Janssen: "De privacy is goed, we zitten in onze toren en zien verder niemand meer".* Sander de Groot beschrijft de sfeer in Slot Haverleij als 'leven en laten leven', het is heel gemoedelijk. *Sander de Groot: "Je bent 'god in Frankrijk' dat maak je nergens mee".*

6. Conclusie en kritische reflectie

Met dit onderzoek heb ik getracht een bijdrage te leveren aan het fenomeen afgeschermd woondomeinen door te kijken naar motivatie en beleving van bewoners binnen afgeschermd woondomeinen. Er was nog weinig bekend over de daadwerkelijke motivatie van bewoners om in een afgeschermd woondomein te gaan wonen en dit onderzoek biedt wellicht een andere kijk op de herkomst van de populariteit van afgeschermd woondomeinen. Het doel van dit onderzoek is inzicht verkrijgen in hoeverre maatschappelijke ontwikkelingen van invloed zijn geweest op de woningkeuze van bewoners van afgeschermd woondomeinen en in hoeverre maatschappelijke ontwikkelingen bepalend zijn voor hun woonbeleving. In dit hoofdstuk zal antwoord gegeven worden op de centrale vraag:

Waarom hebben bewoners voor afgeschermd wonen gekozen en hoe ervaren zij het wonen binnen een afgeschermd woondomein?

Het hoofdstuk wordt afgesloten met een kritische reflectie over het onderzoek en er worden suggesties aangedragen voor vervolgonderzoek.

6.1 Conclusie

Uit de motivatie van de bewoners blijkt dat niemand bewust heeft gekozen voor afscherming. Voor veel respondenten heeft praktische overweging aan de basis gestaan bij de keuze voor deze woonvorm: speelruimte voor kinderen, geen onderhoud aan de tuin/huis, een ruimtelijke en rustige omgeving en de kleinschaligheid. Voor de bewoners voor wie emotionele beleving meer heeft meegespeeld gaat het voornamelijk om de architectuur, stijl en identiteit van het complex. De bewoners voor wie deze emotionele waarde heeft meegespeeld vinden het leuk om in een kasteel te wonen en dit te kunnen zeggen. Het feit dat het een uniek, bijzonder en speels project is spreekt hen aan. De bouwvorm is voor velen ook doorslaggevend geweest. Bijna alle bewoners hebben bewust gekozen voor het wonen aan een plein. Ze vinden het fijn dat ze niet de lasten van een tuin hebben, maar wel het genot ervan. Daarnaast spreekt het hen aan dat de binnenhoven grotendeels autovrij zijn. Dat de Vereniging van Eigenaren ook groot onderhoud van de woningen verzorgt, spreekt menigeen aan. Tot slot is door de bouwvorm de woonwijk kleinschalig en overzichtelijk.

De bewoners hebben niet het gevoel te wonen in een afgeschermd woondomein, ze zien het meer als een klein dorp. Ze ervaren het als knus, gemoedelijk, veilig, idyllisch, kindvriendelijk, comfortabel, ruimtelijk en gezellig. Daarnaast wordt vaak het vakantiegevoel aangehaald door de bewoners. Dit ervaren zij door de ruimte, rust en groenvoorziening. De bewoners ervaren het dorpsgevoel door de kleinschaligheid en het gemeenschappelijke binnenterrein. De sociale en fysieke woonkwaliteit wordt als goed beoordeeld. Een aantal bewoners spreekt het vermoeden uit dat het in deze woonwijk misschien schoner en opgeruimder is en dat de sociale contacten in deze wijk mogelijk intensiever zijn dan in de

vorige buurt vanwege de opzet van het project (geen doorloop, een binnenplein en de kleinschaligheid).

Als bovenstaande punten worden samengevoegd lijkt het erop dat de bewoners niet hebben gekozen voor afscherming, maar voor kleinschaligheid, een verkeersvrije omgeving, veel open groene ruimte, gemak en de architectuur. De afscherming zorgt er misschien voor dat een aantal van deze aspecten verwezenlijkt worden (bv. verkeersvrijheid), maar hierbij kan tevens de vraag gesteld worden of dit alleen door afscherming gerealiseerd kan worden. Het is wellicht mogelijk om woonmilieus te creëren die aansluiten op deze veelzijdige vraag, maar zich niet kenmerken door privatisering en afscherming van de buitenruimte.

De ontwikkelingen die volgens de literatuur de populariteit van afgeschermd woondomeinen verklaren, komen deels terug in de motivatie en beleving van de bewoners. De ontwikkelingen 'differentiatie naar identiteit en leefstijl' en '(on)tevredenheid met de woonomgeving' zijn terug te vinden in de motivatie en beleving. De ontwikkelingen 'onzekerheid en behoefte aan geborgenheid' en 'polarisatie' zijn echter niet terug te vinden in de motivatie, maar wel in de beleving van de bewoners. De sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen verklaren de herkomst van de veranderende vraag van de woonconsument en de politiek-bestuurlijke ontwikkelingen maken het mogelijk dat in deze veranderende behoefte voorzien kan worden. Zoals al is aangehaald kan de vraag gesteld worden of afgeschermd woondomeinen het enige antwoord is op deze veranderende vraag.

6.2 Kritische reflectie

In deze slotparagraaf wordt kort teruggeblikt op het onderzoek. Daarbij worden onder meer de beperkingen van het onderzoek, de resultaten en mogelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek besproken.

Een beperking van het onderzoek is dat er door de beperkte tijd van de bachelor thesis maar twee projecten onderzocht zijn. In eerste instantie wilde ik drie projecten onderzoeken. Naast Haverleij en De Grote Hof wilde ik ook het Vondelparc in Utrecht als case gebruiken. Hier was echter al een student bezig met onderzoek waardoor het bestuur van de Vereniging van Eigenaren heeft aangegeven mij niet te kunnen helpen. Vanuit Haverleij waren er veel reacties gekomen op mijn oproep voor interviews waardoor ik besloten heb een derde case achterwege te laten en in Haverleij meer interviews af te nemen.

Omdat er twee projecten zijn onderzocht zijn de onderzoeksresultaten niet generaliseerbaar naar het nationale niveau. Daarvoor zou een omvangrijker onderzoek naar de motivatie en beleving aan te bevelen zijn waarbij meerdere domeinen betrokken worden. Daarnaast hebben de onderzochte projecten dezelfde opzet en uitvoering waardoor de uitkomsten van dit onderzoek misschien minder van toepassing zijn op andere afgeschermd woondomeinen (bv. nieuwe landgoederen en recreatieve woonparken). Een groot opgezet onderzoek kan daar wellicht meer inzicht in geven. Een groot opgezet onderzoek is dan ook kwantitatief van aard. Door kwantitatief onderzoek in plaats van kwalitatief onderzoek te doen, kunnen er statistisch significante uitspraken gedaan worden over de beweegredenen

van de bewoners om in deze wijken te gaan wonen en over de ervaringen. In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatief onderzoek om diepgang te verkrijgen, de complexiteit in kaart te brengen en een sterke onderbouwing te vergaren. Een nadeel hiervan is dus dat er geen statistisch significante uitspraken gedaan kunnen worden.

Nadine en Erik Kok geven aan dat hun kinderen beschermd opgroeien, weinig maatschappelijke problemen mee krijgen, weinig in aanraking komen met allochtonen of mensen die het iets slechter hebben. Ze geven aan dat het verwachtingspatroon van de kinderen voor zowel de fysieke als de sociale kwaliteit heel erg hoog is (ook doordat de gezinnen in de wijk bijvoorbeeld meerdere malen per jaar op vakantie gaan). De kinderen die in Haverleij wonen, gaan vrijwel allemaal binnen Haverleij naar de crèche, naschoolse opvang en basisschool. De zorg die ze uitspreken voor hun kinderen wordt meer in het algemeen ook door de critici van afgeschermd woondomeinen uitgesproken (verminderd contact tussen bevolkingsgroepen). Kinderen hebben nog geen beeld van de samenleving gevormd en het afgeschermd wonen zou hun daarin kunnen belemmeren. Een tweede aanbeveling is daarom te onderzoeken of het beeld van kinderen op de samenleving door het wonen in een beschermde omgeving beïnvloed wordt.

Zoals in de conclusie is aangehaald, hebben bewoners niet voor afscherming gekozen maar voor kleinschaligheid, architectuur, gemak, een rustige en ruimtelijke omgeving, speelmogelijkheden voor de kinderen en een goede bereikbaarheid. De afscherming zorgt er misschien voor dat een aantal van deze aspecten verwezenlijkt wordt (bv. verkeersvrij), maar de vraag kan gesteld worden of dit alleen door middel van afscherming gerealiseerd kan worden. De laatste aanbeveling is een onderzoek te doen naar woondomeinen die aansluiten op deze veelzijdige vraag maar niet gekenmerkt worden door privatisering en afscherming van de buitenruimte. Hierbij dient ook onderzocht te worden of deze woondomeinen al bestaan en of deze domeinen als substituut kunnen dienen voor afgeschermd woondomeinen.

Literatuurlijst

Aalbers, M. (2005). Gated communities: Opvattingen en misvattingen. *Geografie*, 7, 36-39.

Algra, W. (2005). 'Afgesloten woonwijken zijn ook hier in opmars', *Trouw*, 6 juli.

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M., Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

Blakely, E. & Snyder, M. (1997). *Fortress America. Gated communities in the United States*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Blijie, D., Hulle, R., Poulus, C., Til, R., Gopal, K. (2009). *Het inkleuren van voorkeuren, de woonconsument bekend*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Compleet met Contrast. (z.j.). Vinddatum 12 mei 2011, op Hof Rijnland:
www.hof-rijnland.nl/PDF/zonnehof.pdf.

De Groot, C., Manting, D., Boschman, S. (2008). *Verhuishwensen en verhuisgedrag in Nederland*. Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving.

De Ruijter, C. (2007). Gated communities, enclaves in de stad? Een pleidooi voor collectiviteit en stedelijke continuïteit. In *Ruimte in debat*: Planbureau voor de Leefomgeving (Ed).

Donkers, H. (2005). De opmars van privaat beheerde woonwijken in Nederland. *Geografie*, 8, 26-29.

Hamers, D., & Tennekes, J. (2008). Voor een beperkt publiek: de effecten van besloten wooncomplexen op het publiekelijk domein in Nederland. *Krisis: Tijdschrift voor actuele filosofie*, 2, 1-19.

Hamers, D., Nabielek, K., Schluchter, S., Middelkoop, M. (2007). *Afgeschermdde woondomeinen in Nederland*. Den Haag: Ruimtelijk Planbureau.

Haverleij (z.j.). Vinddatum 19 april 2011, op Haverleij B.V.: www.haverleij.nl.

Horst, H., Van der Kullberg, J., Deben, L. (2002). *Wat wijken maakt. Sociale cohesie in heden en verleden*. Delft: DGVH/Nethur.

Hulsman, B. (2006). 'Met uitzicht op de Dam en op de Veluwe', *NRC Handelsblad (zaterdagBijvoegsel)*, 19 augustus.

- Hulsma, B. (2007). 'Een verlangen naar geborgenheid', *NRC Handelsblad*, 11 oktober.
- Karsten, L., Lupi, T., de Stigter, M., Musterd, S., Deben, L. (2007). *Leven in de buurt. Territoriale binding in drie vinex-wijken*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Leidelmeijer, K., van Lensel, J., Giesbers, I. (2009). *Kwaliteit van buurt en straat: tussen feit en fictie*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Lohof, S. & Reijndorp, A. (2006). *Privé terrein. Privaat beheerde woondomeinen in Nederland*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Low, S. (2003). *Behind the gates. Life, security and the pursuit of happiness in Fortress America*. London: Routledge.
- Nabielek, K. & Schluchter, S. (2009). Afgeschermdde woondomeinen in Nederland. *Rooilijn*, 5, 314-321.
- SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) (1999). *Beschrijving van de grondmarkt*. Den Haag: SCP.
- SCP (2002). *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: SCP.
- SCP (2005). *Wijkkwaliteiten. De kwaliteit van de fysieke woonomgeving 1994-2002*. Den Haag: SCP.
- SCP (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in Sociale cohesie*. Den Haag: SCP.
- SCP (2009). *De sociale staat van Nederland 2009*. Den Haag: SCP.
- Sanders, F. (2006). *Reflecties op het woondomein*. Eindhoven: Bouwstenen publicaties.
- Segeren, A., Needham, B., Groen, J. (2007). *De markt doorgrond. Een institutionele analyse van grondmarkten in Nederland*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Smeets, J. (2006). Woonmilieu, leefstijl en levensloop. In F. Sanders (Ed.), *Reflecties op het woondomein*. Eindhoven: Bouwstenen publicaties.
- Van Dam, R., Eshuis, J., Aarts, N., During, R. (2005). *Closed communities, een verkennend onderzoek naar geslotenheid van gemeenschappen in Nederland*. Wageningen.
- Van Lieshout, I. (2006). Blijf uit m'n buurt [elektronic version]. *Bright Tech lifestyle magazine*, 8.
- Van Schaik, M. (2008). Project belicht: De Grote Hof. *Rapp+Rapp*.

Veldhuisen, S. (2007). *Afgeschermdde woondomeinen in Archined*. Vinddatum 21 juni 2011 op <http://www.archined.nl/nieuws/afgeschermdde-woondomeinen/>

Verschuren, P., Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

VROM (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu) (2000). *Nota Mensen, Wensen en Wonen*. Den Haag: Ministerie van VROM.

VROM (2006). *Wonen op een rijtje. De resultaten van het woononderzoek 2006*. Den Haag: Ministerie van VROM.

VROM (2009). *Wonen, Wijken en Integratie. Tussen feit en fictie*. Den Haag: Ministerie van VROM.

VROM, WWI, CBS (2009). *Het wonen overwogen*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Interviews:

De interviews zijn tussen 3 mei en 17 mei 2011 afgenomen.

Bijlage 1: Topiclijst interviews

Naam:

Bewoner van:

Man/vrouw:

Leeftijd:

Gezinssamenstelling:

Hoogste afgeronde opleiding:

Algemene vragen

1. Hoe lang woont u hier al?
2. Is dit uw eerste koopwoning?
3. Waar woonde u hiervoor?
4. Belangrijkste redenen om te verhuizen?
5. Welke verwachtingen had u toen u hier kwam wonen? (woning, woonomgeving, buurt)
6. Zijn deze verwachtingen waar geworden?
7. Wat is het verschil met de manier van wonen met uw vorige woning? Bent u daar tevreden over? Bent u hierom verhuisd?
8. Bent u tevreden over de woning, woonomgeving en buurt?
9. Wat is uw beleving en ervaring over de woning? Wat ervaart u als positief en negatief?
10. Wat is uw beleving en ervaring over de fysieke woonkwaliteit? Wat ervaart u als positief en negatief?
11. Wat is uw beleving en ervaring over de sociale woonkwaliteit? Wat ervaart u als positief en negatief?
12. Wat vindt u het belangrijkste van de genoemde zaken?
13. Hoe beschrijft u de sfeer hier?
14. In 3 woorden het wonen hier?
15. Top 3?

Woning

- Oppervlakte woning (aantal kamers)
- Oppervlakte tuin
- Architectuur
- Identificeren woning
- Leefstijl
- Onderscheiden met woning?
- Status

Fysieke woonkwaliteit

- Ruimte
- Rust
- Aanwezigheid groen
- Aanwezigheid water
- Aanwezigheid speelvoorzieningen
- Parkeergelegenheid
- Geluidsoverlast
- Verkeersoverlast
- Burenoverlast
- Stank, stof en vuil
- Bekladding
- Hondenpoep
- Rommel
- Vernieling

Sociale woonkwaliteit/sociale cohesie

- Contact met bewoners
- Bekend zijn met mensen/gelijkgestemde
- Gehecht aan de buurt
- Thuis voelen in de buurt
- Omgang in de buurt
- Saamhorigheid
- Samen activiteiten ondernemen (straatfeest, BBQ etc.)
- Buren helpen met klusjes, schoonmaken, planten/huisdieren verzorgen
- Vertrouwen buurtbewoners
- Familiariteit
- Sociale controle
- Sociale netwerken
- buurtbewoners van gezicht kennen
- Groeten van buurtbewoners
- Verantwoordelijkheid en leefbaarheid buurt
- Actief betrokken bij de buurt
- Actief inzetten voor de buurt